RETTENS DOM (Tredje Udvidede Afdeling)

14. maj 1998 *

I sag T-308/94,

Cascades SA, Bagnolet (Frankrig), ved advokaterne Jean-Louis Fourgoux, Jean-Patrice de La Laurencie og Jacques Buhart, Paris, og advokat Jean-Yves Art, Bruxelles, bistået af solicitor David O'Keeffe, Law Society of Ireland, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokaterne Arendt & Medernach, 8-10, rue Mathias Hardt,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, først ved Richard Lyal, Kommissionens Juridiske Tjeneste, og Géraud de Bergues, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionen, derefter ved Richard Lyal og Guy Charrier, der er udstationeret som national ekspert ved Kommissionen, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt,

* Processprog: fransk.

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Tredje Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, B. Vesterdorf, og dommerne C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki og J. D. Cooke,

justitssekretær: fuldmægtig J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling, der fandt sted fra den 25. juni 1997 til den 8. juli 1997,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

1 Den foreliggende sag vedrører Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1), som berigtiget inden offentliggørelsen ved Kommissionens

beslutning af 26. juli 1994 (K(94) 2135 endelig udg.) (herefter »beslutningen«). Ved beslutningen blev 19 producenter, der leverer karton inden for Fællesskabet, pålagt bøder for overtrædelser af traktatens artikel 85, stk. 1.

2 Ved skrivelse af 22. november 1990 indgav British Printing Industries Federation, der er brancheorganisation for de fleste kartonemballagetrykkerier i Det Forenede Kongerige (herefter »BPIF«), en uformel klage til Kommissionen. BPIF hævdede, at de kartonproducenter, der leverede til Det Forenede Kongerige, havde foretaget en række samtidige og ensartede prisforhøjelser, og anmodede Kommissionen om at undersøge, hvorvidt der forelå en overtrædelse af EF's konkurrenceregler. BPIF udsendte en pressemeddelelse for at sikre, at dens initiativ blev omtalt i pressen. Pressemeddelelsen blev omtalt af fagpressen i december 1990.

3 Den 12. december 1990 indgav Fédération française du cartonnage ligeledes en uformel klage til Kommissionen, hvori den fremsatte påstande vedrørende det franske kartonmarked svarende til dem, der var indeholdt i BPIF's klage.

4 Den 23. og 24. april 1991 foretog Kommissionens repræsentanter i henhold til artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), samtidige, uanmeldte kontrolundersøgelser hos et antal virksomheder og brancheorganisationer inden for kartonsektoren.

5 Efter disse undersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring til alle de virksomheder, denne beslutning er rettet til, om oplysninger og skriftligt materiale.

6 På grundlag af de ved kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger og skriftligt materiale fremkomne oplysninger konkluderede Kommissionen, at de berørte virksomheder fra midten af 1986 og mindst til april 1991 (i de fleste tilfælde) havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

7 Den besluttede som følge heraf at indlede en procedure i henhold til denne bestemmelse. Ved skrivelse af 21. december 1992 fremsendte Kommissionen en meddelelse af klagepunkter til hver enkelt virksomhed. Samtlige virksomheder svarede skriftligt. Ni virksomheder begærede mundtlig høring. Høringen fandt sted fra den 7. til den 9. juni 1993.

8 Som afslutning på proceduren vedtog Kommissionen en beslutning, der bl.a. indeholder følger bestemmelser:

»*Artikel 1*

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co. KG, Kartonfabriek 'De Eendracht' NV (der handler under navnet BPB de Eendracht), NV Koninklijke KNP BT NV (tidligere Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co. KG, Mo och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Kartongesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik A/S, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (tidligere Reed

Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española (tidligere Tampella Española SA) og Moritz J. Weig GmbH & Co. KG har overtrådt artikel 85, stk. 1, i EF-traktaten ved deltagelse

— i Buchmann's og Rena's tilfælde fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990

— hvad angår Enso Española i hvert fald fra marts 1988 til i hvert fald udgangen af april 1991

— i Gruber & Weber's tilfælde i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990

— i de andre tilfælde fra midten af 1986 og i hvert fald til april 1991

i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF

— samledes regelmæssigt ved en række hemmelige og institutionaliserede møder for at diskutere og nå til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen

— nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta

— planlagde og iværksatte samtidige og ensartede prisstigninger i hele EF

— nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden

— traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger

— udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler.

...

Artikel 3

Følgende bøder pålægges nedennævnte virksomheder for den overtrædelse, der er omhandlet i artikel 1:

...

ii) Cascades SA, en bøde på 16 200 000 ECU

...«

9 Det fremgår af beslutningen, at overtrædelsen fandt sted gennem organet »Product Group Paperboard« (herefter »PG Paperboard«), der omfattede en række grupper eller udvalg.

10 Under dette organ oprettedes i midten af 1986 et udvalg, »Presidents Working Group« (herefter »PWG«), der bestod af repræsentanter for den øverste ledelse for de største kartonproducenter i Fællesskabet (ca. otte).

11 PWG's formål var navnlig drøftelse og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser og kapacitet. Gruppen traf navnlig generelle beslutninger om tidspunkterne for og størrelsen af de prisforhøjelser, som producenterne skulle gennemføre.

12 PWG refererede til »Direktørkonferencen« (herefter »Direktørkonferencen« eller »PC«), i hvis møder næsten samtlige administrerende direktører for virksomhederne deltog (mere eller mindre regelmæssigt). I den relevante periode holdt Direktørkonferencen møde to gange om året.

13 I slutningen af 1987 oprettedes »Joint Marketing Committee« (herefter »JMC«). Dette udvalgs hovedopgave var at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, samt at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ensartet prissystem i Europa.

14 Det Økonomiske Udvalg (herefter »DØU«) drøftede bl.a. prisbevægelser på de nationale markeder og ordrebeholdninger og meddelte resultaterne af sine undersøgelser til JMC, eller indtil udgangen af 1987 til dens forgænger, Marketing Committee. DØU, der bestod af flertallet af de berørte virksomheders marketingdirektører, holdt møder flere gange om året.

15 Det fremgår endvidere af beslutningen, at Kommissionen antog, at PG Paperboard's aktiviteter befordredes ved hjælp af udveksling af oplysninger gennem Fides, der er et forvaltningsinstitut med hjemsted i Zürich (Schweiz). Det fremgår af beslutningen, at de fleste af PG Paperboard's medlemmer sendte regelmæssige rapporter om ordrer, produktion, omsætning og kapacitetsudnyttelse til Fides. Rapporterne blev behandlet i Fides-systemet, og de samlede data blev udsendt til medlemmerne.

16 Sagsøgeren Cascades SA (herefter »Cascades«) blev oprettet i september 1985. Størstedelen af aktiekapitalen indehaves af det canadiske selskab Cascades Paperboard International Inc.

17 Den canadiske koncern gik ind på det europæiske kartonmarked i maj 1985 ved at overtage selskabet Cartonnerie Maurice Franck (senere Cascades La Rochette SA, herefter »Cascades La Rochette«). I maj 1986 erhvervede Cascades kartonfabrikken Blendecques (senere Cascades Blendecques SA, herefter »Cascades Blendecques«).

18 Det fremgår af beslutningen, at det belgiske selskab Van Duffel NV (herefter »Duffel«) og det svenske selskab Djupafors AB (herefter »Djupafors«), som blev overtaget af sagsøgeren i marts 1989, inden overtagelsen deltog i det i beslutningens artikel 1 omhandlede kartel. I 1989 skiftede de to virksomheder navn, og de fortsatte med at bestå som særskilte datterselskaber i Cascades-koncernen (beslutningens betragtning 147). Kommissionen fandt imidlertid, at beslutningen burde rettes til Cascades-koncernen ved sagsøgeren, både for så vidt angår perioden før og perioden efter Cascades' overtagelse af virksomhederne.

19 Det fremgår endelig af beslutningen, at sagsøgeren deltog i møderne i PWG, JMC og DØU i perioden fra midten af 1986 til april 1991. Selskabet blev af Kommissionen betragtet som en af kartellets »hovedmænd«, der måtte bære et særligt ansvar.

Retsforhandlinger

20 Sagsøgeren anlagde nærværende sag ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 6. oktober 1994.

21 Ved særskilt dokument indleveret til Rettens Justitskontor den 4. november 1994 indgav sagsøgeren endvidere en begæring om udsættelse af gennemførelsen af beslutningens artikel 3 og 4. Ved kendelse af 17. februar 1995 (sag T-308/94 R, Cascades mod Kommissionen, Sml. II, s. 265) bestemte Rettens præsident, at sagsøgerens forpligtelse til at stille en bankgaranti til fordel for Kommissionen med henblik på at undgå, at den bøde, der var pålagt virksomheden ved beslutningens artikel 3, ikke omgående ville blive søgt inddrevet, blev udsat på bestemte vilkår. Det blev endvidere pålagt sagsøgeren at meddele Kommissionen visse særlige oplysninger inden for en bestemt frist.

22 16 af de øvrige 18 selskaber, der blev anset for ansvarlige for overtrædelsen, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (sag T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94).

23 Ved skrivelse indleveret til Rettens Justitskontor den 10. juni 1996 hævede sagsøgeren i sag T-301/94, Laakmann Karton GmbH, sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 18. juli 1996 (sag T-301/94, Laakmann Karton mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

24 Fire finske virksomheder, der er medlemmer af sammenslutningen Finnboard, og som i denne egenskab er anset for solidarisk ansvarlige for den bøde, der er pålagt Finnboard, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (forenede sager T-339/94, T-340/94, T-341/94 og T-342/94).

25 Endelig er der anlagt sag af sammenslutningen CEPI-Cartonboard, som ikke er adressat for beslutningen. CEPI har imidlertid ved skrivelse, indleveret til Rettens Justitskontor den 8. januar 1997, hævet sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 6. marts 1997 (sag T-312/94, CEPI-Cartonboard mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

26 Ved skrivelse af 5. februar 1997 indkaldte Retten parterne til et uformelt møde, bl.a. for at høre deres bemærkninger til en eventuel forening af sagerne T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94 med henblik på den mundtlige forhandling. Under mødet, der fandt sted den 29. april 1997, tiltrådte parterne, at sagerne forenedes.

27 Ved kendelse af 4. juni 1997 har formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling besluttet at forene sagerne med henblik på den mundtlige forhandling, idet de har forbindelse med hinanden, jf. procesreglementets artikel 50, og at tage en begæring om fortrolighed, som sagsøgeren i sag T-334/94 har fremsat, til følge.

28 Ved kendelse af 20. juni 1997 har afdelingsformanden taget en begæring om fortrolighed fra sagsøgeren i sag T-337/94 til følge for så vidt angår et dokument, der er blevet fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten.

29 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Tredje Udvidede Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og truffet foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, idet parterne er blevet opfordret til at besvare en række skriftlige spørgsmål samt til at fremlægge visse dokumenter. Parterne har efterkommet opfordringerne.

30 Parterne i de i præmis 26 anførte sager afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten i retsmøder, der blev afholdt i tidsrummet fra den 25. juni til den 8. juli 1997.

Parternes påstande

31 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Beslutningen annulleres, i det omfang den vedrører sagsøgeren.

— Subsidiært: Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, nedsættes.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

32 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Påstanden om annullation af beslutningen

Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til kontradiktion

Parternes argumenter

33 Sagsøgeren har gjort gældende, at beslutningen indeholder et klagepunkt, der ikke forekommer i sammenfatningen af meddelelsen af klagepunkter, nemlig klagepunktet om, at virksomhederne diskuterede og nåede til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen (beslutningens artikel 1, femte led). Sammenfatningen af meddelelsen af klagepunkter er imidlertid en væsentlig bestanddel af sagsakterne, som skal informere adressaterne om de faktiske omstændigheder, der lægges til grund. Det pågældende klagepunkt er heller ikke nævnt i selve meddelelsen af klagepunkter.

34 Sagsøgeren afviser Kommissionens argument om, at klagepunktet om en »brancheplan« ikke er et selvstændigt klagepunkt, idet det omfatter de forskellige påtalte former for adfærd. Begrebet »brancheplan« dækker over alle de økonomiske og sociale foranstaltninger med henblik på omstrukturering af en branche, som vedtages og udarbejdes i skriftlig form, normalt af en stat. PG Paperboard omfattede imidlertid på intet tidspunkt samtlige producenter, der opererede på Fællesskabets marked, og eksportmarkedet var aldrig genstand for møder i PG Paperboard. Endelig viser den blotte omstændighed, at det pågældende klagepunkt formelt er adskilt fra de andre klagepunkter i beslutningens artikel 1, at det er selvstændigt i forhold til de andre klagepunkter.

35 Sagsøgeren har under henvisning til Domstolens praksis vedrørende formålet med meddelelsen af klagepunkter (dom af 13.2.1979, sag 85/76, Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, Sml. s. 461, præmis 11, og af 31.3.1993, forenede sager C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 og C-125/85 — C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1307, præmis 42 og 52)

konkluderet, at beslutningen indeholder et klagepunkt, som sagsøgeren ikke på forhånd var blevet gjort bekendt med, hvorfor den indebærer en tilsidesættelse af selskabets ret til kontradiktion, som ikke kan afhjælpes.

36 Kommissionen har henvist til, at det udtrykkeligt nævnes i meddelelsen af klagepunkter, at sammenfatningen heraf var til orientering, at den ikke var ment som en nøjagtig beskrivelse af den formodede overtrædelses karakter, og at den skal ses i sammenhæng med de detaljerede klagepunkter i meddelelsen af klagepunkter. Det fremgår klart af meddelelsen af klagepunkter i sin helhed, at Kommissionen foreholdt sagsøgeren, at selskabet havde været med til at diskutere og nå til enighed om en fælles plan med henblik på at begrænse konkurrencen inden for kartonbranchen.

37 Ordet »plan« blev anvendt for at understrege, at deltagerne fra slutningen af 1987 nåede frem til en endelig aftale om vilkårene for deres ulovlige samarbejde, og de forskellige prisinitiativer, der blev gennemført efter dette tidspunkt, var led i denne rammeaftale. Disse bemærkninger om en overlagt og institutionaliseret handling var også indeholdt i meddelelsen.

38 Klagepunktet om vedtagelsen af en »brancheplan« omfatter de forskellige andre påtalte former for adfærd og kan ikke adskilles herfra. Det var derfor ikke nødvendigt at medtage det særskilt i meddelelsen af klagepunkter (dommen i sagen Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 50).

Rettens bemærkninger

39 Det er et grundlæggende princip i fællesskabsretten, at der skal indrømmes ret til kontradiktion i enhver procedure, som kan føre til, at der pålægges sanktioner,

navnlig bøder eller tvangsbøder, og dette princip skal også overholdes, når der er tale om en procedure af administrativ karakter (dommen i sagen Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, a.st., præmis 9).

40 I medfør af dette princip bestemmes det i artikel 19, stk. 1, i forordning nr. 17 og artikel 4 i Kommissionens forordning nr. 99/63/EØF af 25. juli 1963 om udtalelser i henhold til artikel 19, stk. 1 og 2, i Rådets forordning nr. 17 (EFT 1963-1964, s. 42), at Kommissionen i sin endelige beslutning kun kan tage klagepunkter i betragtning, som de berørte virksomheder har haft lejlighed til at udtale sig om.

41 Det fastslås i beslutningens artikel 1, femte led, at de i bestemmelsen nævnte virksomheder samledes regelmæssigt »ved en række hemmelige og institutionaliserede møder for at diskutere og nå til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen«.

42 Eftersom sagsøgeren gør gældende, at der i meddelelsen af klagepunkter ikke tales om et sådant klagepunkt, skal det undersøges, om meddelelsen af klagepunkter i den foreliggende sag var formuleret i vendinger, der, selv om de var kortfattede, var tilstrækkelig klare til, at sagsøgeren reelt kunne forstå det pågældende klagepunkt. Kun såfremt dette er tilfældet, har meddelelsen af klagepunkter opfyldt sin rolle i henhold til fællesskabsreglerne, nemlig at give virksomhederne alle de oplysninger, der er nødvendige, for at de kan forsvare sig effektivt, før Kommissionen vedtager en endelig beslutning (jf. bl.a. dommen i sagen Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 42).

43 Som det med rette er blevet gjort gældende af Kommissionen, må det i beslutningens artikel 1, femte led, indeholdte klagepunkt om, at virksomhederne diskuterede og nåede til enighed om en »fælles brancheplan«, forstås således, at det foreholdes virksomhederne, at de diskuterede og nåede til enighed om en vedvarende

aftale, der omfattede de konkurrencebegrænsende handlinger, der er nævnt i beslutningens artikel 1. Anvendelsen af ordet »branche« indebærer, at den fælles plan vedrørte kartonbranchen.

44 Denne fortolkning af beslutningens dispositive del er i overensstemmelse med begrundelsen for beslutningen, hvoraf det fremgår, at Kommissionen benytter ordet »plan« som betegnelse for en del af begrebet aftale i traktatens artikel 85, stk. 1.

45 Det hedder således i beslutningens betragtning 126, andet afsnit:

»... en *aftale* [kan] siges at foreligge, når parterne har nået til enighed, selv om det kun er i store træk, med hensyn til retningslinjerne for deres fælles virke eller undladelse af at virke på markedet. Dette medfører vel fælles beslutningstagning og tilslutning til en fælles ordning, men aftalen behøver ikke nødvendigvis at være indgået formelt eller skriftligt ...«

46 Det anføres videre i beslutningen (betragtning 131, første og andet afsnit):

»Kommissionen er af den opfattelse, at fra slutningen af 1987, hvor der sker en konkretisering af de gradvis mere omfattende hemmelige aftaler mellem producenterne i den såkaldte ordning med 'pris frem for mængde', frembyder overtrædelsen alle de karakteristiske træk ved en fuldstændig 'aftale' efter artikel 85.

Udarbejdelsen af planen på grundlag af de halvårlige prisinitiativer skal ikke behandles, som om den indebar en række indbyrdes uafhængige aftaler eller former for samordnet praksis, men i højere grad som en del af en og samme fortsat bestående aftale.«

47 Det skal herefter undersøges, om det i meddelelsen af klagepunkter blev foreholdt sagsøgeren, at selskabet havde været med til at diskutere og nå til enighed om en vedvarende aftale, der omfattede alle de påståede konkurrencebegrænsende handlinger.

48 Den meddelelse af klagepunkter, der blev sendt til sagsøgeren, består af grunddokumentet, bilagene og de individuelle oplysninger vedrørende sagsøgeren. Grunddokumentet indeholder ikke nogen dispositiv del, men en »sammenfatning af overtrædelsen«, hvori det anføres, at sammenfatningen »alene er til orientering og ikke er ment som en nøjagtig beskrivelse af den formodede overtrædelses karakter«, og at den »skal ses i sammenhæng med de detaljerede klagepunkter i det følgende«. På baggrund af denne præcisering kan Retten ikke tiltræde sagsøgerens argument om, at selskabets ret til kontradiktion er blevet tilsidesat, fordi det omhandlede klagepunkt ikke blev nævnt i sammenfatningen af meddelelsen af klagepunkter.

49 I grunddokumentet består fremstillingen af klagepunkterne af to hovedafsnit vedrørende henholdsvis de faktiske omstændigheder og den retlige vurdering. Da der ikke er nogen dispositiv del, må det udledes af det andet afsnit i meddelelsen, hvilke former for adfærd der blev lagt virksomhederne til last.

50 En gennemgang af dette afsnit i meddelelsen af klagepunkter viser, at det omhandlede klagepunkt faktisk blev nævnt heri.

51 Under punktet »Overtrædelsens karakter« anfører Kommissionen nærmere (s. 83):

»Hovedtrækkene i ordningen med 'pris frem for mængde' var som følger:

— kontrol med produktionen med henblik på at skabe gunstige betingelser for prisforhøjelser på markedet;

— regelmæssig gennemførelse af samordnede prisinitiativer med samtidige og ensartede prisforhøjelser fra alle producenters side på de forskellige nationale markeder;

— opnåelse af et ensartet prisfastsættelsessystem, der omfattede hele Europa;

— kontrol med de store producenters markedsandele.

Kommissionen er af den opfattelse, at fra slutningen af 1987, hvor der sker en konkretisering af de gradvist mere omfattende hemmelige aftaler mellem producenterne i den såkaldte ordning med 'pris frem for mængde', frembyder overtrædelsen alle de karakteristiske træk ved en fuldstændig 'aftale' efter artikel 85.«

52 Da det således i meddelelsen af klagepunkter i tilstrækkeligt klare vendinger blev forelholdt de virksomheder, meddelelsen var rettet til, at de havde været med til at diskutere og nå til enighed om en vedvarende aftale, der omfattede alle de påståede konkurrencebegrænsende handlinger, kan beslutningen ikke siges at indeholde et klagepunkt, som sagsøgeren ikke var blevet gjort bekendt med i meddelelsen af klagepunkter, for så vidt som det i beslutningen fastslås, at selskabet var med til at diskutere og nå til enighed om en »fælles brancheplan«.

53 Anbringendet kan således ikke tiltrædes.

Anbringendet om en tilsidesættelse af fortrolighedspligten

Parternes argumenter

54 Sagsøgeren har understreget, at Kommissionens tjenestemænd i medfør af traktatens artikel 214 og artikel 20, stk. 2, i forordning nr. 17 er forpligtede til ikke at give oplysninger om forhold, som ifølge deres natur er undergivet tavshedspligt. I artikler i den økonomiske presse blev der imidlertid allerede den 13. juli 1994 henvist til den forestående beslutning. De oplysninger, der blev givet i artiklerne, omfattede præcise kommentarer, ikke alene om procedurens eksistens og det stadium, den befandt sig på, men også om beslutningens indhold. Disse oplysninger må nødvendigvis hidrøre fra Kommissionens tjenestegrene i strid med reglerne om fortrolighed.

55 Den manglende overholdelse af fortrolighedspligten skaber tvivl om selve gyldigheden af Kommissionens økonomiske vurderinger. Der er således ikke blot tale om en »formel fejl«, men om en mangel, der begrunder en annullation af beslutningen.

56 Kommissionen bestrider, at den var kilden til de oplysninger, der blev givet i pressen, og den gør gældende, at andre myndigheder kendte indholdet af beslutningsforslagene, inden de blev vedtaget af kommissærkollegiet.

57 Under alle omstændigheder har sagsøgeren ikke angivet grundene til, at den påståede overtrædelse af fortrolighedsprincippet påvirkede beslutningens indhold. En eventuel tilsidesættelse af fortrolighedspligten er blot en formel fejl, der ikke påvirker beslutningens gyldighed (jf. Domstolens dom af 14.2.1978, sag 27/76, United Brands mod Kommissionen, Sml. s. 207, præmis 284-288, og Rettens dom af 7.7.1994, sag T-43/92, Dunlop Slazenger mod Kommissionen, Sml. II, s. 441, præmis 27, 28 og 29).

Rettens bemærkninger

58 Selv om det antages, at Kommissionens tjenestegrene var ansvarlige for, at de oplysninger, der er indeholdt i de af sagsøgeren nævnte artikler i pressen, slap ud — hvilket Kommissionen imidlertid ikke har erkendt, og sagsøgeren ikke har bevist — ville dette under alle omstændigheder ikke have betydning for beslutningens lovlighed (dommen i sagen Dunlop Slazenger mod Kommissionen, a.st., præmis 29). Sagsøgeren har ikke godtgjort, at beslutningen ikke ville være blevet vedtaget, eller at den ville have fået et andet indhold, hvis de anfægtede udtalelser ikke var blevet fremsat (dommen i sagen United Brands mod Kommissionen, a.st., præmis 286), eller at Kommissionen ved vedtagelsen af beslutningen har støttet sig på hensyn, der ikke er angivet i den (Rettens dom af 12.12.1991, T-30/89, Hilti mod Kommissionen, Sml. II, s. 1439, præmis 136). Anbringendet må derfor forkastes.

Anbringendet om en tilsidesættelse af kollegialitetsprincippet

Parternes argumenter

59 Sagsøgeren har anført, at beslutningen af 26. juli 1994 (jf. ovenfor, præmis 1) blev vedtaget på grundlag af en rådslagning under ikke nærmere angivne omstændigheder og i strid med kollegialitetsprincippet.

60 Selskabet har i replikken understreget, at det ikke fremgår af den pågældende beslutning, at Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål (herefter »Det Rådgivende Udvalg«) var blevet hørt forud for vedtagelsen af beslutningen. I medfør af traktatens artikel 190 og artikel 10 og 15 i forordning nr. 17 skal der imidlertid indhentes en udtalelse fra Det Rådgivende Udvalg forud for enhver beslutning, hvorved der pålægges en bøde, såsom beslutningen af 26. juli 1994 (Rettens dom af 27.2.1992, sag T-19/91, Vichy mod Kommissionen, Sml. II, s. 415).

61 Beslutningen bør derfor ifølge sagsøgeren annulleres som følge af denne manglende overholdelse af procedurereglerne (Rettens dom af 27.2.1992, forenede sager T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 og T-104/89, BASF m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 315, og Domstolens dom af 15.6.1994, sag C-137/92 P, Kommissionen mod BASF m.fl., Sml. I, s. 2555).

62 Kommissionen har anført, at den ved beslutningen af 26. juli 1994 ikke foretog nogen ny faktisk eller retlig vurdering. Den korrigerede blot navnet på en af de virksomheder, beslutningen var rettet til, ligesom den rettede en fejl, som var begået ved beregningen af Europa Carton's bøde. Sagsøgeren har derfor ingen interesse i at påberåbe sig eventuelle proceduremangler i forbindelse med vedtagelsen af den pågældende beslutning.

63 Hvad angår den påståede manglende høring af Det Rådgivende Udvalg har Kommissionen gjort gældende, at den af sagsøgeren i replikken fremførte argumentation udgør et nyt anbringende, som i henhold til procesreglementets artikel 48 ikke må fremsættes.

Rettens bemærkninger

64 Anbringendet findes at måtte forstås således, at det gøres gældende, at Kommissionen har tilsidesat kollegialitetsprincippet i forbindelse med vedtagelsen af beslutningen af 26. juli 1994.

65 Sagsøgerens argumentation om, at Det Rådgivende Udvalg ikke blev hørt forud for vedtagelsen af den pågældende beslutning, i strid med artikel 10, stk. 3, i forordning nr. 17, er blevet fremført for første gang i replikken. Den kan ikke betragtes som en videreudvikling af den i stævningen indeholdte argumentation om en tilsidesættelse af kollegialitetsprincippet. Den udgør i realiteten et selvstændigt anbringende om en formel mangel, der påvirker lovligheden af proceduren for vedtagelsen af beslutningen.

66 I henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 2, første afsnit, må der imidlertid ikke fremsættes nye anbringender under sagens behandling, medmindre de støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne.

67 Da anbringendet om en manglende høring af Det Rådgivende Udvalg ikke støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne, må det afvises.

68 Hvad angår anbringendet om en tilsidesættelse af kollegialitetsprincippet må det konstateres, at sagsøgeren ikke har påberåbt sig noget holdepunkt eller nogen bestemt omstændighed til støtte for, at den gyldighedsformodning, der gælder for Fællesskabets retsakter, er afkræftet (jf. bl.a. dommen i sagen Dunlop Slazenger mod Kommissionen, a.st., præmis 24). Det er derfor ufornødent at undersøge, om der faktisk er sket en sådan overtrædelse (jf. analogien af Rettens dom af 27.10.1994, sag T-34/92, Fiatagri og New Holland Ford mod Kommissionen, Sml. II, s. 905, præmis 27).

69 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

Anbringendet om uoverensstemmelser mellem beslutningen og en pressemeddelelse fra Kommissionen af 13. juli 1994

Parternes argumenter

70 Sagsøgeren har anført, at beslutningen ikke blev endeligt vedtaget før beslutningen af 26. juli 1994.

71 Selskabet henviser til, at Kommissionen offentliggjorde en pressemeddelelse på dagen for vedtagelsen af beslutningen, den 13. juli 1994. Eftersom denne pressemeddelelse således gik forud for den endelige beslutning, påvirker eventuelle indholdsmæssige forskelle mellem denne og beslutningen sidstnævntes gyldighed, idet de viser, at Kommissionen har lagt vægt på hensyn, der ikke er angivet i beslutningen (Domstolens dom af 8.11.1983, forenede sager 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, IAZ m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3369, præmis 16, og dommen i sagen Hilti mod Kommissionen, a.st., præmis 136).

72 I det foreliggende tilfælde fremgår det netop af pressemeddelelsen, at Kommissionen baserede sin beslutning på hensyn, der ikke er angivet heri. I pressemeddelelsen hedder det, at virksomhederne »siden 1970'erne har forsøgt at regulere markedet med blandet held«, mens det udtrykkeligt anføres i beslutningen, at Kommissionen »ikke råder over beviser« for forsøg på prisfastsættelse mellem 1975 og 1986. Den i pressemeddelelsen indeholdte udtalelse om »blandet held« med de påståede »forsøg« udgør en tilsidesættelse af sagsøgerens ret til kontradiktion, idet selskabet erklæres skyldig, uden at der er gennemført en kontradiktorisk procedure, og på trods af at det i den senere vedtagne beslutning bliver fastslået, at selskabet er uskyldigt.

73 Den omstændighed, at Kommissionen i svarskriftet gengiver ordlyden af pressemeddelelsen, bekræfter, at beslutningen blev baseret på hensyn, der ikke er angivet i beslutningen.

74 Kommissionen afviser, at beslutningen blev vedtaget endeligt den 26. juli 1994. Beslutningen af 26. juli 1994 blev kun truffet for at berigtige nogle mindre fejl i den tidligere beslutning. Under disse omstændigheder påvirker eventuelle uoverensstemmelser mellem pressemeddelelsen og beslutningen ikke sidstnævntes gyldighed (dommen i sagen Hilti mod Kommissionen, a.st., præmis 136).

75 I øvrigt er der ifølge Kommissionen ingen materielle uoverensstemmelser mellem de omhandlede dokumenter. Kommissionen har i denne forbindelse citeret afsnit i de to dokumenter, der efter dens opfattelse viser, at der hverken i pressemeddelelsen eller i beslutningen påtales adfærd udvist før midten af 1986.

Rettens bemærkninger

76 Det er ikke nødvendigt at afgøre, om beslutningen — som hævdet af sagsøgeren — blev vedtaget efter pressemeddelelsen. Rettens prøvelse kan nemlig kun omfatte den anfægtede beslutning (jf. i samme retning dommen i sagen Hilti mod Kommissionen, a.st., præmis 136). Det skal således undersøges, om pressemeddelelsen af 13. juli 1994 indeholder holdepunkter for, at beslutningen blev baseret på andre hensyn end dem, der er gengivet i beslutningen.

77 Det forhold, at Kommissionen i pressemeddelelsen anførte, at virksomhederne »siden 1970'erne har forsøgt at regulere markedet med blandet held«, beviser ikke, at Kommissionen baserede beslutningen på dette hensyn.

78 Under alle omstændigheder hentydes der i beslutningen til et forsøg på at regulere markedet på et tidligere tidspunkt end det, der blev anset for at markere begyndelsen af den i beslutningens artikel 1 omhandlede overtrædelse, nemlig midten af 1986.

79 Det hedder således i beslutningens betragtning 35, første afsnit:

»Ifølge Stora (anden redegørelse, s. 2) havde kartonproducenterne 'forsøgt at skabe orden på ... markedet siden 1975. Medlemmerne af PG Paperboard og af organets forgænger (før 1981) havde afholdt møder for at drøfte prisfastsættelse og markedsandele i denne periode'.«

80 Det anføres endvidere i betragtning 161, første afsnit:

»Skønt det fremgår af Stora's redegørelser, at der havde eksisteret hemmelige arrangementer i hvert fald siden 1975, samt at PG Paperboard efter al sandsynlighed var etableret som et redskab for et ulovligt samarbejde, vil Kommissionen i denne sag begrænse sin vurdering efter artikel 85 og pålæggelsen af eventuelle bøder til tidsrummet efter juni 1986.«

81 Sagsøgeren har ikke bestridt, at beslutningens betragtninger giver en tilstrækkelig begrundelse for, at begyndelsestidspunktet for den i beslutningens artikel 1 konstaterede overtrædelse blev fastsat til midten af 1986.

82 Da der således ikke er grundlag for at antage, at Kommissionen i realiteten baserede sin beslutning på hensyn, der ikke er angivet heri, kan anbringendet ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at sagsøgeren ikke kan gøres ansvarlig for samordningen

Parternes argumenter

83 Som det første led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at den tvang, der udøves mod en virksomhed, under visse omstændigheder medfører, at den ikke kan gøres ansvarlig for en overtrædelse af traktatens artikel 85. Fællesskabets retsinstanser har imidlertid hidtil kun taget stilling til begreberne nødretstilstand og nødværge i sager efter EKSF-traktaten.

84 Traktatens artikel 85 finder kun anvendelse, hvis de berørte virksomheder har en reel selvstændighed ved fastlæggelsen af deres adfærd på markedet (jf. i samme retning retspraksis vedrørende anvendeligheden af traktatens artikel 85 i forhold til virksomheder inden for samme koncern (Domstolens dom af 11.4.1989, sag 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen og Silver Line Reisebüro, Sml. s. 803, og af 4.5.1988, sag 30/87, Bodson, Sml. s. 2479, samt Rettens dom af 12.1.1995, sag T-102/92, Viho Europe mod Kommissionen, Sml. II, s. 17)). Bestemmelsen finder således ikke anvendelse på aftaler eller former for samordnet praksis mellem to virksomheder, når den ene virksomhed tvinges til at deltage af den anden virksomhed, uden at den førstnævnte virksomhed har nogen reel mulighed for at unddrage sig den anden virksomheds indflydelse og kontrol. Denne opfattelse støttes indirekte af Domstolens dom af 12.7.1979 i sagen BMW Belgium m.fl. mod Kommissionen (forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, Sml. s. 2435). Sagsøgerens opfattelse er blevet anerkendt af Cour d'appel de Paris i en dom af 9. november 1989 om anvendelsen af de nationale konkurrenceregler.

85 Traktatens artikel 85 bør således ifølge sagsøgeren ikke finde anvendelse på en virksomhed, der har handlet under tvang, hvis den pågældende adfærd er nødvendig for at afværge en fare, som truer virksomheden, hvis truslerne er direkte, hvis den pågældende fare er akut, og hvis der ikke er andre muligheder for at afværge den på lovlig vis. Disse betingelser svarer i det væsentlige til dem, der skal være opfyldt, for at der er tale om nødværge.

86 Som det andet led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at selskabet blev tvunget til at deltage i møderne i PG Paperboard af andre af sammenslutningens medlemmer.

87 Fra det øjeblik, hvor sagsøgeren med overtagelsen af selskabet Cartonnerie Maurice Franck (Cascades La Rochette) i maj 1985 gik ind på det europæiske marked, udviste selskabet en aggressiv markedsadfærd.

88 I begyndelsen af 1986 blev Cascades La Rochette's administrerende direktør og bestyrelsesformand hr. Lemaire og handelskonsulent hr. Bannermann imidlertid kontaktet af bestyrelsesformændene for Finnboard og KNP (sidstnævnte var på daværende tidspunkt formand for PC) og af hr. Roos (daværende administrerende direktør for Feldmühle) med henblik på at få sagsøgeren til at opgive sin aggressive prispolitik og rette sig efter den markedsdisciplin, de andre virksomheder i PG Paperboard havde aftalt. Efter at have afvist dette måtte sagsøgeren i de følgende måneder konstatere, at selskabet ikke fik de fleste af de ordrer, det forsøgte at opnå. Dette skyldtes, at sagsøgernes priser systematisk blev underbudt af andre producenter.

89 Efter erhvervelsen af kartonfabrikken Blendecques (Cascades Blendecques) i maj 1986 måtte sagsøgeren hæve sine priser for at amortisere sine betydelige investeringer, dække sine finansieringsomkostninger og opnå en tilstrækkelig bruttoavance. For at kunne overleve på markedet var selskabet nødsaget til at standse sin priskrig mod hele branchen. Under disse omstændigheder var sagsøgeren tvunget

til at acceptere de betingelser, som de virksomheder, der stod bag underbudspolitikken, stillede for at bringe denne til ophør. Disse betingelser var, at sagsøgeren skulle blive medlem af PG Paperboard, overholde de trufne beslutninger og deltage i møderne i PWG.

90 Sagsøgeren har til støtte for disse påstande henvist til nogle erklæringer fra hr. Lemaire og hr. Bannermann, som oplevede de beskrevne hændelser som repræsentanter for sagsøgeren, og opfordret Retten til at indkalde dem som vidner.

91 De pågældende erklæringer støttes af andre beviser.

92 For det første fremgår det af en redegørelse fra Stora (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter), at sagsøgerens forsøg på at forøge sine markedsandele og de andre producenters reaktioner medførte et betydeligt prisfald, som ikke kunne standses. Denne udtalelse bekræfter, at der, som beskrevet af hr. Bannermann, opstod en »priskrig« som følge af sagsøgerens indtræden på det europæiske marked.

93 For det andet var sagsøgerens deltagelse i PWG's møder »anakronistisk«, idet virksomheden var ny på det europæiske marked, og da den største franske producent (Papeteries Béghin-Corbehem, som nu hører til Stora-koncernen) allerede deltog i møderne. Sagsøgerens deltagelse skyldes, at de andre virksomheder, der deltog i møderne, ønskede at kontrollere selskabet og forhindre det i at handle selvstændigt.

94 For det tredje viser den holdning, sagsøgeren indtog efter at være trådt ind i PWG, indirekte, at selskabet på intet tidspunkt forsætligt deltog i samordningen. Det spillede aldrig nogen aktiv rolle i PWG og i PG Paperboard, idet PWG's beslutninger

om bl.a. prisforhøjelser blev truffet efter aftale mellem Finnboard, Mayr-Melnhof og Feldmühle, inden møderne i PWG blev påbegyndt. Kommissionen har intet fremført, der kan skabe tvivl herom, selv om det påhviler den at føre bevis for den rolle, de forskellige medlemmer af PWG spillede.

95 Sagsøgeren har i denne forbindelse endvidere anført, at selskabet — i modsætning til hvad der hævdes i beslutningens betragtning 38 — aldrig orienterede Papeteries de Lancey om PWG's eller PC's beslutninger, idet denne opgave blev varetaget af den anden franske producent i PWG, Papeteries Béghin-Corbehem, et datterselskab af Feldmühle.

96 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet hele tiden fulgte en aggressiv konkurrencepolitik i den hensigt at forøge sin markedsandel på trods af det pres, det blev udsat for, med henblik på at det fulgte de i PG Paperboard trufne beslutninger. Dette bekræftes af de notater, der blev taget af andre medlemmer af PG Paperboard (bilag 109 og 117 til meddelelsen af klagepunkter) og af udtalelser fra aftagere af karton. Sagsøgeren har på dette punkt forklaret, at selskabet ikke på anden vis kan bevise, at det hele tiden bestræbte sig på at føre en selvstændig prispolitik i forhold til anbefalingerne fra PG Paperboard's organer.

97 Endelig gør sagsøgeren som det tredje led i anbringendet gældende, at den tvang, der blev udøvet mod selskabet, var uimodståelig, og at det derfor ikke kan gøres ansvarlig for de omhandlede overtrædelser i medfør af de i anbringendets første led påberåbte principper. Ifølge sagsøgeren må tvangen betragtes som uimodståelig, når den virksomhed, tvangen er blevet udøvet mod, med rette har måttet antage, at dens eksistens var truet af den adfærd, der blev udvist af de virksomheder, der udøvede tvangen, og at dens eneste mulighed for at overleve bestod i at bøje sig for den udøvede tvang. Disse betingelser er ifølge sagsøgeren opfyldt i det foreliggende tilfælde.

98 Hvad angår den anden betingelse om, at virksomheden med rette måtte antage, at dens eneste mulighed for at overleve var at bøje sig for tvangen, finder sagsøgeren, at betingelsen var opfyldt, selv om der var mulighed for at klage til Kommissionen eller at anlægge sag ved de nationale domstole med henblik på at få bragt tvangen til ophør.

99 Selskabet gør subsidiært gældende, at det ikke havde kunnet afværge den pågældende tvang på passende og effektiv vis ved at klage til Kommissionen eller ved at anlægge sag ved de nationale domstole.

100 Kommissionen har i relation til anbringendets første led anført, at spørgsmålet om, hvorvidt artikel 85 ikke finder anvendelse på en virksomhed, der har handlet under tvang, må afgøres på grundlag af Fællesskabets retsinstansers praksis vedrørende begreberne nødretstilstand (jf. f.eks. Domstolens dom af 11.5.1983, forenede sager 303/81 og 312/81, Klöckner-Werke mod Kommissionen, Sml. s. 1507, og af 16.11.1983, sag 188/82, Thyssen mod Kommissionen, Sml. s. 3721) og nødværge (Domstolens dom af 12.7.1962, sag 16/61, Acciaierie ferriere et fonderie di Modena mod Den Høje Myndighed, Sml. 1954-1964, s. 329, org. ref.: Rec. s. 547, på s. 576, og i samme retning Rettens domme af 10.3.1992, henholdsvis sag T-9/89, Hüls mod Kommissionen, Sml. II, s. 499, præmis 365 og 366, og sag T-10/89, Hoechst mod Kommissionen, Sml. II, s. 629, præmis 358 og 359). Den af sagsøgeren påberåbte retspraksis vedrørende anvendelsen af traktatens artikel 85 på virksomheder, der tilhører samme koncern, er således ikke relevant.

101 En virksomhed kan kun undgå en anvendelse af artikel 85, fordi den har handlet under tvang, hvis den pågældende adfærd var nødvendig for at afværge en fare, som truede virksomheden, hvis truslerne var direkte, hvis den pågældende fare var akut, og hvis der ikke var andre muligheder for at afværge den på lovlig vis.

102 I relation til anbringendets andet led gør Kommissionen gældende, at erklæringerne fra hr. Bannermann og hr. Lemaire ikke har nogen bevisværdi, idet de ikke støttes af andre beviser. Eftersom det er godtgjort, at sagsøgeren deltog i møderne

i PG Paperboard's organer, må sagsøgeren bevise rigtigheden af de i erklæringerne fremsatte påstande (jf. i samme retning Rettens domme af 24.10.1991, henholdsvis sag T-2/89, Petrofina mod Kommissionen, Sml. II, s. 1087, præmis 128, og sag T-3/89, Atochem mod Kommissionen, Sml. II, s. 1177, præmis 53).

103 Bevisværdien af erklæringerne fra hr. Bannermann og hr. Lemaire er så meget mere tvivlsom, som sagsøgeren ikke under den administrative procedure forsøgte at godtgøre, at selskabet deltog i møderne mod sin vilje. Svaret på meddelelsen af klagepunkter indeholder ganske vist nogle vage antydninger om, at de andre kartonproducenter udøvede tvang, men disse antydninger blev kun fremsat i forbindelse med sagsøgerens bemærkninger om selskabets påståede selvstændige adfærd.

104 Kommissionen har dernæst bestridt, at erklæringerne fra hr. Bannermann og hr. Lemaire støttes af andre beviser.

105 Sagsøgeren kan for det første ikke hævde, at den rent passive rolle, selskabet skal have spillet i PWG, er et indicium for, at det deltog i møderne under tvang. Det har nemlig ikke fremført noget bevis for, at det aldrig foreslog prisforhøjelser. Under alle omstændigheder deltog selskabet aktivt i gennemførelsen af prisinitiativerne på det franske marked.

106 For så vidt angår de påståede indicier for den udøvede tvang har Kommissionen anført, at selv hvis det måtte anses for bevist, at sagsøgeren førte en uafhængig prispolitik i forhold til de i PG Paperboard opnåede resultater, er dette ikke ensbetydende med, at sagsøgeren ikke deltog fuldt ud i kartellet (Rettens dom af 6.4.1995, sag T-141/89, Tréfileurope mod Kommissionen, Sml. II, s. 791, præmis 60).

107 I relation til anbringendets tredje led gør Kommissionen gældende, at sagsøgeren på trods af den tvang, de andre producenter måtte have udøvet, havde flere lovlige muligheder for at gøre sig fri herfor, idet selskabet enten kunne indgive en klage til Kommissionen i medfør af artikel 3 i forordning nr. 17 eller anlægge sag ved de nationale domstole. Under disse omstændigheder kan sagsøgeren ikke gøre gældende, at traktatens artikel 85 ikke finder anvendelse på selskabet, fordi det handlede under tvang (jf. dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, a.st., præmis 358, og dommen i sagen Tréfileurope mod Kommissionen, a.st., præmis 58, 71 og 178).

Rettens bemærkninger

108 Det skal undersøges, om sagsøgeren har ført tilstrækkeligt bevis for, at selskabet blev tvunget af medlemmer af PG Paperboard til at deltage i møderne i denne sammenslutnings organer og navnlig i møderne i PWG.

109 Erklæringerne fra hr. Bannermann og hr. Lemaire hidrører fra personer, som i den i beslutningens artikel 1 nævnte periode havde ledende funktioner i Cascades-koncernen. De kan derfor ikke i sig selv, uden at blive støttet af andre elementer, udgøre et bevis for, at der faktisk blev udøvet tvang.

110 Den tvang, som hævdes at være blevet udøvet mod sagsøgeren, beskrives i meget generelle vendinger af hr. Lemaire.

111 Han udtaler i relation til et privat møde, som han sammen med hr. Bannermann blev indbudt til (punkt 6 i erklæringen):

»De andre producenter fortalte os, at det ville føre til en frygtelig krig på det europæiske marked, hvis Cascades fortsatte sin hidtidige aggressive politik. De fandt, at Cascades aldrig ville kunne vinde en sådan krig, og at virksomheden ville blive udelukket fra markedet. Efter deres opfattelse var det i Cascades' interesse at samarbejde med dem.«

112 Hr. Bannermann anfører, at sagsøgerens konkurrenter i henhold til en aftale førte en priskrig, der udelukkende var rettet mod sagsøgeren, indtil selskabet tilsluttede sig PG Paperboard i midten af 1986. Han oplyser bl.a. (punkt 10 i erklæringen), at Finnboard's bestyrelsesformand i slutningen af et møde, der blev holdt i februar eller marts 1986 mellem Cascades' repræsentanter og medlemmer af de tre største konkurrenters ledelse (KNP, Finnboard og Feldmühle eller Mayr-Melnhof), bemærkede følgende i relation til sagsøgerens handelspolitik: »Hvis De fortsætter på denne måde, begraver vi Dem.« Hr. Bannermann anfører videre: »Selv om de to andre tilstedeværende personer ikke sagde noget, stod det klart for os, at vores samtalepartnere udgjorde en blok, og at ordene fra hr. Köhler [fra Finnboard] afspejlede de tre deltageres fælles standpunkt.«

113 For så vidt angår den underbudspolitik, der hævdes at være blevet ført mod sagsøgeren, understreger hr. Bannermann (punkt 12 i erklæringen):

»Det var således mit indtryk, at der blev ført en sand 'priskrig' mod Cascades, og at de andre producenter skiftedes at gribe ind for at dele de omkostninger, der var forbundet med denne 'krig'.«

114 Han konkluderer følgende (punkt 17 i erklæringen):

»Jeg accepterede derfor at deltage i PWG's møder for at undgå repressalier fra de andre producenters side og dermed sikre, at vores koncerns kartonfabrikker i Europa kunne overleve.«

115 Retten finder, at de omhandlede erklæringer — som i øvrigt, såfremt de skildrede faktiske omstændigheder var bevist, ville vise, at sagsøgeren fuldt ud var klar over, at de pågældende virksomheders adfærd var ulovlig — ikke i sig selv beviser, at der blev udøvet tvang mod sagsøgeren. Der kan ikke føres bevis for en sådan tvang gennem rene påstande.

116 Det skal i denne forbindelse påpeges, at sagsøgeren i sit svar på meddelelsen af klagepunkter hverken erkendte de i meddelelsen beskrevne faktiske omstændigheder eller gjorde gældende, at selskabet handlede under tvang.

117 I det pågældende dokument (s. 5) erklærede sagsøgeren, at selskabets forsøg på at trænge ind på det europæiske marked fremkaldte en voldsom reaktion hos de skandinaviske producenter. Selskabet anførte nærmere:

»Dette forsøg på at trænge ind på markedet fremkaldte en voldsom reaktion hos de store skandinaviske producenter.

Cascades La Rochette blev derfor udelukket fra PG Paperboard's møder i 1986 og 1987 ...

Samtidig med denne udelukkelse forsøgte de etablerede producenter at fortrænge [sagsøgeren] fra markedet.«

118 Det fremgår således af det pågældende dokument, at de andre producenter forsøgte at udelukke sagsøgeren fra PG Paperboard's organer og ikke at tvinge selskabet til at deltage heri for at overvåge eller endog kontrollere dets markedsadfærd. Det bekræftes imidlertid ikke af erklæringerne fra hr. Lemaire og hr. Bannermann, at sagsøgeren faktisk var udelukket fra møderne i PG Paperboard i 1986 og 1987.

119 De detaljerede forklaringer på, hvorfor sagsøgeren deltog i PG Paperboard's organer, som selskabet har givet for første gang under sagen for Retten, synes således ikke at være i overensstemmelse med de forklaringer, der blev givet under den administrative procedure for Kommissionen, hvilket under de foreliggende omstændigheder nødvendigvis svækker bevisværdien af de af sagsøgeren fremlagte erklæringer.

120 For så vidt angår hr. Bannermann's påstand om, at tvangen bestod i, at de priser, sagsøgeren tilbød sine kunder, blev underbudt, bemærkes, at en aggressiv prispolitik fra konkurrerende virksomheders side kun kan betragtes som en form for tvang, der udøves mod en anden virksomhed og skal få denne til fremover at udvise en bestemt adfærd, såfremt det er godtgjort, at den pågældende politik er resultatet af en samordning mellem de virksomheder, som fører den.

121 Hr. Bannermann udtaler ganske vist, at den pression, der blev udøvet mod sagsøgeren, kunne være resultatet af en ulovlig aftale mellem de konkurrerende producenter i PG Paperboard, men sagsøgeren har hverken ført bevis for, at de priser, selskabet tilbød sine kunder, systematisk blev underbudt, eller for, at der fandtes en aftale mellem konkurrenterne.

122 Et holdepunkt for, at der blev udøvet ulovlig pression, kunne under alle omstændigheder uden videre være blevet tilvejebragt, hvis der var blevet klaget over sådanne handlinger til de kompetente myndigheder og indgivet en klage til Kommissionen i medfør af artikel 3 i forordning nr. 17. I det foreliggende tilfælde deltog sagsøgeren imidlertid i møder i visse af PG Paperboard's organer, bl.a. PWG, i perioden fra midten af 1986 til april 1991 uden på noget tidspunkt at have klaget over den tvang, som selskabet skal have været offer for. Selskabet har tværtimod ikke bestridt, at det altid annoncerede prisforhøjelser på de forskellige nationale markeder svarende til dem, der var aftalt mellem virksomhederne i PG Paperboard's organer, og gennemførte disse forhøjelser på de af disse virksomheder fastsatte datoer (jf. tabel A-H i bilagene til beslutningen).

123 Under disse omstændigheder er selskabets påstande om den passive rolle, det spillede inden for PG Paperboard, og om dets uafhængige prispolitik irrelevante. I betragtning af selskabets regelmæssige deltagelse i møderne i PWG og JMC (jf. tabel 2 og 4 i bilagene til beslutningen), hvis konkurrencebegrænsende formål det ikke bestrider, er der intet grundlag for at antage, at selskabet deltog i overtrædelsen mod sin vilje, idet det handlede under tvang.

124 Den af sagsøgeren påberåbte redegørelse fra Stora (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter) bekræfter, at sagsøgerens indtræden på det europæiske marked udløste en »priskrig«.

125 Stora udtaler således (punkt 2 i bilaget):

»Cascades trådte ind på det europæiske marked i 1985 med erhvervelsen af kartonfabrikken La Rochette og forsøgte at vinde markedsandele i Europa. Den efterfølgende reaktion hos de øvrige producenter medførte betydelige prisfald i den pågældende periode. Forsøg på at standse prisfaldet mislykkedes; priserne faldt igen i 1987 (med 10%).«

126 Der nævnes i redegørelsen imidlertid intet om, at virksomhederne i PG Paperboard indgik aftaler om at tvinge sagsøgeren til at udvise en bestemt adfærd på markedet. Den støtter derfor ikke sagsøgernes påstande.

127 Det må herefter — uden at der findes at være anledning til at indkalde hr. Lemaire og hr. Bannermann som vidner — fastslås, at sagsøgeren ikke har ført bevis for den tvang, der skal være blevet udøvet mod selskabet.

128 Anbringendet må herefter forkastes, uden at det er fornødent at undersøge de øvrige argumenter.

Anbringendet om, at Cascades ikke kan gøres ansvarlig for Duffel's og Djupafors' adfærd forud for overtagelsen af disse virksomheder

Parternes argumenter

129 Sagsøgeren har for det første henvist til, at Kommissionen i beslutningen opstillede nogle kriterier for det ansvar, der i tilfælde af succession kunne ifaldes for den adfærd, de overdragne virksomheder havde udvist før overtagelsen.

130 Ifølge beslutningens betragtning 145, første og andet afsnit, skulle ansvaret for en sådan adfærd pålægges:

— det overdragne selskab, hvis beslutningen, såfremt overdragelsen ikke havde fundet sted, ville være blevet rettet til dette selskab, og det overdragne selskab udviser en funktionel og økonomisk kontinuitet;

— det overdragende selskab, hvis beslutningen var blevet rettet til den overdragende koncerns moderselskab, såfremt overdragelsen ikke havde fundet sted.

131 Betragtning 145, tredje afsnit, hvori det hedder, at »såfremt det overdragne datterselskab fortsætter som medlem af kartellet, [vil det] afhænge af de konkrete omstændigheder, om proceduren angående en sådan deltagelse bør vedrøre datterselskabet selv eller den nye moderkoncern«, vedrører udelukkende den adfærd, der er udvist efter overtagelsen.

132 Sagsøgeren konkluderer på baggrund heraf, at beslutningen for så vidt angår den adfærd, der blev udvist før overtagelsen skulle være rettet til de to datterselskaber i henhold til de i beslutningens betragtning 145, første afsnit, opstillede kriterier.

133 Selskabet gør for det andet gældende, at begrundelsen for beslutningen på dette punkt er utilstrækkelig eller i det mindste selvmodsigende. Meddelelsen af klagepunkter indeholdt en begrundelse svarende til den, der gives i beslutningen, og sagsøgeren angav i sit svar på meddelelsen grundene til, at selskabet fandt, at Kommissionen ikke havde anvendt de kriterier, den selv havde opstillet, korrekt. Under disse omstændigheder skulle Kommissionen have præciseret, hvorfor sagsøgeren blev gjort ansvarlig for den adfærd, de to datterselskaber havde udvist, inden sagsøgeren overtog disse (Rettens dom af 28.4.1994, sag T-38/92, AWS Benelux mod Kommissionen, Sml. II, s. 211).

134 Den fortolkning af beslutningens betragtning 143, som Kommissionen har anlagt i svarskriftet, hvorefter denne betragtning omhandler den situation, at flere selskaber inden for samme koncern har deltaget i en overtrædelse, dvs. en situation, der ikke sigtes til i betragtning 145, har ingen støtte i beslutningens ordlyd.

135 Sagsøgeren har desuden påpeget, at beslutningens betragtning 147 omhandler selskabets særlige situation. I den første del af denne betragtning henvises der til de i betragtning 145 opstillede kriterier, hvorimod betragtningens sidste punktum, hvori der ganske vist henvises til betragtning 143, ikke indeholder nogen begrundelse for Kommissionens standpunkt.

136 Ifølge sagsøgeren bør beslutningens artikel 1 derfor annulleres delvis, for så vidt som sagsøgeren gøres ansvarlig for Duffel's og Djupafors' deltagelse i overtrædelsen i perioden forud for sagsøgerens overtagelse af disse selskaber.

137 Kommissionen har anført, at den anvendte de i beslutningen opstillede kriterier korrekt, idet den anvendte det i beslutningens betragtning 143 nævnte kriterium om, at beslutningen bl.a. blev rettet til moderselskabet i en koncern, såfremt mere end et selskab i en koncern deltog i overtrædelsen. Eftersom der i betragtning 145 udtrykkeligt henvises til de i betragtning 143 og 144 nævnte principper, kan betragtning 145 ikke fortolkes i strid med disse principper.

138 Kommissionen finder endvidere, at beslutningen er behørigt begrundet, for så vidt angår muligheden for at gøre sagsøgeren ansvarlig for den adfærd, de to datterselskaber udviste, inden sagsøgeren overtog dem. Der henvises således i betragtning 147, sidste punktum, udtrykkeligt til betragtning 143, som vedrører de situationer, hvor flere selskaber inden for samme koncern deltog i overtrædelsen.

Rettens bemærkninger

139 Sagsøgerens argumentation må forstås således, at den både er rettet mod begrundelsen for og den materielle gyldighed af beslutningen, for så vidt som sagsøgeren heri gøres ansvarlig for de overtrædelser, Djupafors og Duffel gjorde sig skyldige i, inden sagsøgeren overtog disse selskaber. Retten skal således først undersøge begrundelsen for beslutningen på dette punkt og tage stilling til, om Kommissionen anvendte de i beslutningen opstillede kriterier korrekt i forhold til sagsøgeren. Der skal dernæst tages stilling til den materielle gyldighed af beslutningen, for så vidt som sagsøgeren heri gøres ansvarlig for de overtrædelser, Djupafors og Duffel gjorde sig skyldige i, inden sagsøgeren overtog disse selskaber.

140 Det fremgår af fast retspraksis, at begrundelsen for en beslutning, der indeholder et klagepunkt, skal gøre det muligt for Retten at udøve sin legalitetskontrol samt indeholde de oplysninger, der er nødvendige, for at den berørte kan vide, om beslutningen hviler på fornødent grundlag. Spørgsmålet om, hvorvidt begrundelsen er tilstrækkelig, skal vurderes i lyset af den konkrete sags omstændigheder, navnlig indholdet af den pågældende retsakt, indholdet af de anførte grunde og den interesse, som retsaktens adressater kan have i begrundelsen. Det følger af ovennævnte krav, at en tilstrækkelig begrundelse klart og utvetydigt skal angive de betragtninger, som den fællesskabsmyndighed, der har udstedt den anfægtede retsakt, har lagt til grund. Når en beslutning om anvendelse af traktatens artikel 85 eller 86 som i denne sag er rettet til flere adressater og rejser spørgsmål om, hvem der bærer ansvaret for overtrædelsen, skal den indeholde en tilstrækkelig begrundelse i forhold til hver af adressaterne, navnlig i forhold til de af dem, som i henhold til beslutningen skal bære byrden for overtrædelsen (jf. bl.a. dommen i sagen AWS Benelux mod Kommissionen, a.st., præmis 26).

141 I den foreliggende sag angiver beslutningens betragtning 140-146 tilstrækkeligt klart de generelle kriterier, som Kommissionen har lagt til grund ved afgørelsen af, hvem der er adressater for beslutningen.

142 Ifølge betragtning 143 har Kommissionen som udgangspunkt rettet beslutningen til den enhed, der er anført i PG Paperboard's medlemsfortegnelser, dog med følgende undtagelser:

»1) såfremt mere end et selskab i en koncern deltog i overtrædelsen,

eller

2) såfremt der foreligger udtrykkelige beviser for, at koncernens moderselskab har været involveret i datterselskabets deltagelse i kartellet

[i hvilke tilfælde] proceduren [vedrører] koncernen (repræsenteret ved moderselskabet)«.

143 Sagsøgeren anerkender, at Kommissionen kunne gøre selskabet ansvarligt for Djupafors' og Duffel's overtrædelser efter sagsøgerens overtagelse af disse selskaber i medfør af kriteriet om, at beslutningen skulle rettes til koncernen, repræsenteret ved moderselskabet, såfremt mere end et selskab i koncernen havde deltaget i overtrædelsen.

144 I de tilfælde, hvor der var sket overdragelse af selskaber, afgjorde Kommissionen, hvem beslutningen skulle rettes til, ud fra de i beslutningens betragtning 145 opstillede kriterier:

»Det følger af anvendelsen af de ovenfor omtalte principper, at i sager, hvor proceduren normalt ville vedrøre datterselskabet selv — såfremt der ikke var tale om virksomhedsovertagelse — går ansvaret for dets adfærd forud for overtagelsen over sammen med datterselskabet. ...

Det gælder på den anden side, at såfremt et moderselskab eller en koncern, som selv med rette anses for part i overtrædelsen, overdrager et datterselskab til et andet selskab, overgår ansvaret for tidsrummet indtil afståelsestidspunktet ikke til erhververen, men påhviler fortsat den første koncern.

I begge tilfælde vil det, såfremt det overdragne datterselskab fortsætter som medlem af kartellet, afhænge af de konkrete omstændigheder, om proceduren angående en sådan deltagelse bør vedrøre datterselskabet selv eller den nye moderkoncern.«

145 Efter Rettens opfattelse fremgår det tilstrækkelig klart af denne begrundelse, at en koncern, der havde overtaget et selskab, som selv havde deltaget i overtrædelsen, skulle være adressat for beslutningen, såfremt flere andre selskaber i koncernen også havde deltaget i den overtrædelse, det nævnte selskab havde begået.

146 Den i betragtning 145, første afsnit, indeholdte bemærkning om, at »ansvaret for [det overdragne selskabs] adfærd forud for overtagelsen [går] over sammen med [selskabet]«, rejser ikke tvivl om Kommissionens ræsonnement.

147 Den kan ikke forstås således, at beslutningen skulle rettes til det overdragne selskab for så vidt angår dets adfærd forud for overdragelsen. Det fremgår nemlig af de to første afsnit i betragtning 145 i deres helhed, at det første afsnit drejer sig om, hvorvidt ansvaret for det overdragne selskabs adfærd forud for overdragelsen fortsat skulle bæres af dette selskab, eller om det pågældende ansvar skulle bæres af den overdragende koncern.

148 Såfremt et selskab før overdragelsen selv havde deltaget i overtrædelsen, afhang afgørelsen af, hvem beslutningen skulle rettes til — det overdragne selskab eller det nye moderselskab — således alene af de i beslutningens betragtning 143 opstillede kriterier.

149 Denne fortolkning støttes af beslutningens betragtning 147, som redegør for sagsøgerens individuelle situation. Det hedder i denne betragtning: »Denne beslutning bør ... rettes til Cascades-koncernen ved Cascades SA med hensyn til Cascades' deltagelse i overtrædelsen for så vidt angår alle aktiviteter i kartonbranchen (se betragtning 143)«.

150 Denne fortolkning er også i overensstemmelse med ordlyden af meddelelsen af klagepunkter.

151 Kommissionen forklarede heri (s. 91 og 92), at proceduren som udgangspunkt vedrørte den enhed, der var anført i PG Paperboard's medlemsfortegnelser, idet den dog vedrørte koncernen (repræsenteret ved moderselskabet), bl.a. såfremt mere end et selskab i samme koncern havde deltaget i overtrædelsen.

152 Med hensyn til de tilfælde, hvor selskaber var blevet overdraget, hedder det i meddelelsen af klagepunkter (s. 92):

»Såfremt et datterselskab, der selv har deltaget i kartellet, er blevet overtaget af en anden virksomhed, overgår ansvaret for dets adfærd forud for overdragelsen til erhververen.«

153 Denne tilkendegivelse viser klart, at ansvaret for et overdraget selskabs adfærd forud for overdragelsen i en situation som den her foreliggende følger det overdragne selskab. Da der derimod ikke med den pågældende tilkendegivelse tages stilling til, om proceduren skal vedrøre det overdragne selskab eller det nye moderselskab, må dette spørgsmål nødvendigvis besvares ud fra de generelle kriterier, der er opstillet for afgørelsen af, om moderselskabet skal gøres ansvarligt for dets datterselskabers adfærd.

154 Det fremgår således klart af meddelelsen af klagepunkter, at proceduren i medfør af kriteriet vedrørende den situation, at flere selskaber i samme koncern deltog i overtrædelsen, også vedrørte sagsøgeren for så vidt angår Djupafors' og Duffel's overtrædelser forud for sagsøgerens overtagelse af disse selskaber.

155 I øvrigt gjorde sagsøgeren — i modsætning til hvad selskabet har anført i sine skriftlige indlæg — ikke i sit svar på meddelelsen af klagepunkter gældende, at proceduren i medfør af de heri opstillede kriterier skulle vedrøre selskabets datterselskaber Duffel og Djupafors for så vidt angår de overtrædelser, disse selskaber havde gjort sig skyldige i, inden de blev overtaget af sagsøgeren. Sagsøgeren anfægtede ikke rigtigheden af de generelle kriterier, Kommissionen havde opstillet for de situationer, hvor selskaber var blevet overdraget, idet selskabet tværtimod blot anførte, at de to pågældende selskabers tidligere moderselskaber var involveret i deres tidligere datterselskabers deltagelse i overtrædelsen, hvorfor proceduren skulle have vedrørt dem. Selskabet har imidlertid ikke gentaget denne argumentation i sine skriftlige indlæg for Retten.

156 Eftersom beslutningens betragtning 145 skal fortolkes i lyset af den generelle opbygning af henholdsvis beslutningen og meddelelsen af klagepunkter, som er formuleret tilstrækkeligt klart (jf. i samme retning Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1663, præmis 230), må det konkluderes, at Kommissionen ikke ved at rette beslutningen til sagsøgeren for så vidt angår Djupafors' og Duffel's adfærd i hele den periode, hvori de deltog i den konstaterede overtrædelse, har anvendt de kriterier, den selv havde opstillet i beslutningen, forkert, og at den ikke har tilsidesat begrundelsespligten efter traktatens artikel 190. Endvidere var Kommissionen på baggrund af indholdet af sagsøgerens svar på meddelelsen af klagepunkter ikke forpligtet til på et tidligere sted i beslutningen at forklare nærmere, hvorfor sagsøgeren måtte betragtes som ansvarlig for Djupafors' og Duffel's overtrædelser forud for sagsøgerens overtagelse af disse selskaber.

157 Hvad endelig angår spørgsmålet om, hvorvidt det var berettiget at gøre sagsøgeren ansvarlig for Djupafors' og Duffel's overtrædelser forud for sagsøgerens overtagelse af disse selskaber, skal det blot bemærkes, at det er ubestridt, at de to selskaber på tidspunktet for sagsøgerens overtagelse heraf deltog i en overtrædelse, som sagsøgeren også medvirkede i gennem selskaberne Cascades La Rochette og Cascades Blendecques.

158 Under disse omstændigheder kunne Kommissionen lade sagsøgeren ifalde ansvar for Djupafors' og Duffel's adfærd såvel for tiden før som efter, at sagsøgeren erhvervede disse selskaber. Det påhvilede sagsøgeren som moderselskab at træffe samtlige de foranstaltninger over for sine datterselskaber, der var nødvendige for at hindre, at den overtrædelse, som virksomheden ikke kunne være uvidende om, fortsat fandt sted.

159 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes

Anbringenderne om, at virkningerne af overtrædelsen var begrænsede, og om, at det generelle bødeniveau er for højt

Parternes argumenter

160 Sagsøgeren har anført, at det generelle bødeniveau er for højt, da overtrædelsen ikke er særlig grov.

161 Selskabet har for det første henvist til de af Kommissionen i beslutningens betragtning 168 opstillede kriterier for fastlæggelsen af det generelle bødeniveau og til Kommissionens tidligere beslutningspraksis. Den i nærværende sag omhandlede overtrædelse kan med hensyn til dens formål og karakter sammenlignes med de overtrædelser, der var genstand for Kommissionens beslutning 86/398/EØF af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.149 — Polypropylen, EFT L 230, s. 1, herefter »polypropylen-beslutningen«) og Kommissionens beslutning 89/190/EØF af 21. december 1988 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.865 — PVC, EFT 1989 L 74, s. 1, herefter »PVC-beslutningen«). Det generelle bødeniveau i sidstnævnte sager lå på henholdsvis 4% og under 1% af markedets værdi, mens det samlede bødebeløb i nærværende sag udgør 5,3% af markedets værdi. Kommissionen er ganske vist berettiget til at forhøje det generelle bødeniveau, men dens tidligere beslutningspraksis giver ikke desto mindre et holdepunkt for det normale bødeniveau.

162 Sagsøgeren har for det andet gjort gældende, at Kommissionen for at kunne vurdere overtrædelsens grovhed og således fastlægge det generelle bødeniveau var forpligtet til at tage hensyn til overtrædelsens konkrete virkninger på markedet (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80, 101/80, 102/80 og 103/80,

Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 105, 106 og 107). Det skal derfor undersøges, om overtrædelsen medførte en fordrejning af markedsvilkårene.

163 For så vidt angår de eventuelle virkninger af det ulovlige samarbejde om priser har sagsøgeren anerkendt, at der faktisk skete en samordning af de annoncerede priser, og at annonceringen fik det ønskede resultat. Som følge af kartonmarkedets strukturelle og konjunkturelle kendetegn i den omhandlede periode ville prisniveauet imidlertid selv uden enhver form for ulovligt samarbejde have været det samme. Sagsøgeren har på dette punkt henvist til konklusionerne i rapporten fra London Economics (herefter »LE-rapporten«), en økonomisk undersøgelse, som flere af beslutningens adressater lod udarbejde med henblik på proceduren for Kommissionen. Endvidere tog Kommissionen ikke hensyn til konkurrencen fra substituerbare produkter, selv om denne konkurrence i betydelig grad begrænsede det spillerum, kartellets medlemmer havde i forbindelse med prisfastsættelsen.

164 Sagsøgeren bestrider det af Kommissionen i beslutningens betragtning 135-138 anførte om, at samordningen af de annoncerede priser nødvendigvis påvirkede de faktiske markedspriser mærkbart.

165 Sagsøgeren bestrider også, at det ulovlige samarbejde om markedsandele havde konkrete virkninger. Det forhold, at selskabet selv i den omhandlede periode erhvervede en markedsandel på 6,5%, viser klart, at der ikke fandtes sådanne virkninger, selv om denne forøgelse skyldtes erhvervelse af produktionsenheder.

166 Kommissionen har henvist til, at den er berettiget til at forhøje det generelle bødeniveau (dommen i sagen Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, a.st.), og at en sammenligning med det generelle bødeniveau i polypropylen- og PVC-beslutningerne derfor er irrelevant.

167 Den er ikke forpligtet til at tage hensyn til de konkrete virkninger af overtrædelsen med henblik på vurderingen af overtrædelsens grovhed og bødeudmålingen, såfremt det er godtgjort, at samordningen havde et konkurrencebegrænsende formål (Rettens domme af 10.3.1992, henholdsvis sag T-12/89, Solvay mod Kommissionen, Sml. II, s. 907, præmis 310, og sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021, præmis 386, og af 6.4.1995, sag T-142/89, Boël mod Kommissionen, Sml. II, s. 867, præmis 122).

168 Desuden fulgte nettoprisstigningerne, som nævnt i beslutningens betragtning 115, nøje de annoncerede prisstigninger med en vis tidsforskydning. Dette er endog for så vidt angår årene 1988 og 1989 udtrykkeligt blevet anerkendt af forfatteren af LE-rapporten, som sagsøgeren støtter sig til. Kommissionen er berettiget til at tage hensyn til sådanne virkninger af et kartel, der har et konkurrencebegrænsende formål (jf. f.eks. Rettens dom af 17.12.1991, sag T-6/89, Enichem Anic mod Kommissionen, Sml. II, s. 1623, præmis 276-284, og af 10.3.1992, sag T-11/89, Shell mod Kommissionen, Sml. II, s. 757, præmis 359-364). I øvrigt har Kommissionen aldrig påstået, at de annoncerede prisstigninger altid blev gennemført med hele det annoncerede beløb over for samtlige kunder på samme tidspunkt (beslutningens betragtning 115).

169 Herudover er der i beslutningens betragtning 135-138 behørigt redegjort for grundene til, at den omhandlede samordning nødvendigvis påvirkede markedsvilkårene mærkbart. Der er i øvrigt ingen grund til at betvivle den vurdering, der blev anlagt af kartellets medlemmer, som anså kartellet for succesfuldt (betragtning 137).

170 Hvad angår det ulovlige samarbejde om markedsandele har Kommissionen henvist til, at sagsøgeren kun opnåede sin markedsandel ved at erhverve bestående produktionsenheder, og at den opnåede markedsandel svarer til den, de erhvervede enheder repræsenterede. Under disse omstændigheder kan sagsøgeren ikke hævde, at erhvervelsen af denne markedsandel beviser, at det ulovlige samarbejde om markedsandele ikke havde nogen konkrete virkninger.

Rettens bemærkninger

171 Sagsøgerens argumenter er i de skriftlige indlæg fremført under anbringendet om overtrædelsens begrænsede virkninger. Der er imidlertid i realiteten tale om to forskellige anbringender, som skal behandles særskilt.

— Virkningerne af overtrædelsen

172 Ifølge beslutningens betragtning 168, syvende led, fastsatte Kommissionen det generelle bødeniveau bl.a. under hensyn til, at »kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål«. Det er ubestridt, at denne betragtning henviser til virkningerne på markedet af den overtrædelse, der er fastslået i beslutningens artikel 1.

173 Ved sin kontrol af Kommissionens skøn med hensyn til virkningerne af overtrædelsen finder Retten, at det er tilstrækkeligt at undersøge dette i relation til virkningerne af det ulovlige samarbejde om priser. For det første fremgår det af beslutningen, at konstateringen af den store succes med hensyn til opnåelsen af målene navnlig støttes på virkningerne af det ulovlige samarbejde om priser. Mens virkningerne heraf er undersøgt i beslutningens betragtning 100, 101, 102, 115, 135, 136 og 137, har spørgsmålet om, hvorvidt det ulovlige samarbejde om markedsandele og om produktionsstandsninger har haft virkninger på markedet, derimod ikke været genstand for en særskilt undersøgelse.

174 For det andet giver undersøgelsen af virkningerne af det ulovlige samarbejde om priser under alle omstændigheder mulighed for ligeledes at vurdere, om det ulovlige samarbejde om produktionsstandsning havde nået sit mål, nemlig at sikre mod, at de samordnede prisinitiativer blev truet af en situation, hvor udbuddet oversteg efterspørgslen.

175 Hvad for det tredje angår det ulovlige samarbejde om markedsandele har Kommissionen ikke gjort gældende, at de virksomheder, der deltog i PWG's møder, ville opnå en absolut fastfrysning af deres markedsandele. Ifølge beslutningens betragtning 60, andet afsnit, var aftalen om markedsandele ikke statisk, »men genstand for periodisk justering og genforhandling«. Henset til denne præcisering kan det derfor ikke bebrejdes Kommissionen, at den skønnede, at kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål, uden i beslutningen at undersøge den succes, som det ulovlige samarbejde havde med hensyn til markedsandele.

176 Som Kommissionen bekræftede i retsmødet, fremgår det af beslutningen, at der sondres mellem tre forskellige former for virkninger af det ulovlige samarbejde om priser. Kommissionen har yderligere lagt til grund, at producenterne selv, samlet betragtet, anså prisinitiativerne for en succes.

177 Den første form for virkninger, som Kommissionen har taget hensyn til, og som ikke bestrides af sagsøgeren, er den omstændighed, at de aftalte prisforhøjelser faktisk blev meddelt kunderne. De nye priser tjente således som reference ved individuelle forhandlinger med kunderne om faktureringspriser (jf. bl.a. beslutningens betragtning 100 og betragtning 101, femte og sjette afsnit).

178 Den anden form for virkninger er den omstændighed, at udviklingen i faktureringspriserne fulgte udviklingen i de annoncerede priser. I denne forbindelse har Kommissionen gjort gældende, at »producenterne ikke [nøjedes] med at annoncere de aftalte prisforhøjelser, men tog også, med få undtagelser, strenge forholdsregler for at sikre, at forhøjelserne blev håndhævet over for kunderne« (beslutningens betragtning 101, første afsnit). Kommissionen har erkendt, at kunderne undertiden opnåede indrømmelser med hensyn til ikrafttrædelsestidspunktet for forhøjelserne, rabatter eller individuelle nedslag, bl.a. ved store ordrer, samt at »den gennemsnitlige nettoforhøjelse, der opnåedes efter rabatter, prisnedslag og andre indrømmelser, altid var mindre end hele den annoncerede forhøjelse« (beslutningens betragtning 102, sidste afsnit). Under henvisning til diagrammerne i LE-rapporten har den gjort gældende, at der i den periode, som beslutningen vedrører, var »en tæt lineær

sammenhæng« mellem udviklingen i de annoncerede priser og i faktureringspriserne udtrykt i national valuta eller omregnet til ecu. Kommissionen konkluderer følgende: »De nettoprisstigninger, der blev indført, fulgte nøje de annoncerede prisstigninger, endskønt der forekom en vis tidsforskydning. Rapportens forfatter indrømmede under den mundtlige høring, at dette var tilfældet for 1988 samt 1989« (beslutningens betragtning 115, andet afsnit).

179 Retten tiltræder, at Kommissionen ved sin vurdering af denne anden form for virkninger med rette kunne anse den omstændighed, at der var en lineær sammenhæng mellem udviklingen i de annoncerede priser og faktureringspriserne, for bevis for, at prisinitiativerne fik virkning i denne henseende, hvilket var i overensstemmelse med producenternes mål. Det er ubestridt, at den praksis, der følges på det relevante marked, hvorefter der føres individuelle forhandlinger med kunderne, indebærer, at faktureringspriserne generelt ikke er identiske med de annoncerede priser. Det kan derfor ikke påregnes, at stigningerne i faktureringspriserne er identiske med de annoncerede prisstigninger.

180 Med hensyn til den indbyrdes sammenhæng mellem forhøjelserne af de annoncerede priser og faktureringspriserne har Kommissionen med rette henvist til LE-rapporten, der er en analyse af udviklingen i kartonpriserne i den periode, beslutningen omhandler, og som bygger på oplysninger fra en række producenter.

181 Tidsmæssigt bekræfter rapporten imidlertid kun til dels, at der var tale om en »tæt lineær sammenhæng«. Gennemgangen af perioden fra 1987 til 1991 omfatter tre særskilte underperioder. Under høringen for Kommissionen refererede LE-rapportens forfatter sine konklusioner således: »Der er ikke nær overensstemmelse, end ikke tidsforskudt, mellem de annoncerede prisforhøjelser og markedspriserne i begyndelsen af undersøgelsesperioden, dvs. fra 1987 til 1988. En sådan overensstemmelse finder man derimod i 1988/1989, hvorefter den ophører og senere opfører sig noget underligt *[oddly]* i perioden 1990/1991« (protokollatet af

den mundtlige høring, s. 28). Han oplyste endvidere, at de tidsmæssige forskydninger havde nær sammenhæng med ændringer i efterspørgslen (jf. bl.a. protokollatet af den mundtlige høring, s. 20).

182 Forfatterens mundtlige konklusion svarer til analysen i rapporten, bl.a. de sammenlignende diagrammer mellem udviklingen i annoncerede priser og faktureringspriser (LE-rapporten, diagram nr. 10 og 11, s. 29). På grundlag heraf må det fastslås, at Kommissionen kun delvis har ført bevis for, at der fandtes en sådan »tæt lineær sammenhæng«, som påstået.

183 Kommissionen oplyste under retsmødet, at den ligeledes havde taget hensyn til en tredje form for virkninger af det ulovlige samarbejde om priser, nemlig at faktureringspriserne var højere, end de ville have været uden det ulovlige samarbejde. Under henvisning til, at planlægningen af tidspunkter og den rækkefølge, hvori prisforhøjelserne skulle meddeles, blev foretaget af PWG, har Kommissionen i beslutningen anført, at »det under sådanne omstændigheder [er] utænkeligt, at den samordnede annoncering af prisforhøjelserne ingen virkning havde på de faktiske prisniveauer« (beslutningens betragtning 136, tredje afsnit). LE-rapporten indeholder (afsnit 3) imidlertid en model for udarbejdelse af prisprognoser på grundlag af objektive markedsvilkår. Det anføres i rapporten, at prisniveauet, bestemt på grundlag af objektive økonomiske forhold i perioden 1975-1991, herunder indbefattet den periode, som beslutningen omfatter, med ubetydelige afvigelser ville have udviklet sig identisk med de faktureringspriser, der anvendtes.

184 På trods af de anførte konklusioner giver analysen i rapporten ikke grundlag for at fastslå, at de samordnede prisinitiativer ikke gav producenterne mulighed for at opnå en højere faktureringspris end under en fri konkurrence. Som Kommissionen understregede i retsmødet, er det muligt, at de faktorer, analysen bygger på, påvirkedes af det ulovlige samarbejde. Kommissionen har således med rette gjort gældende, at det ulovlige samarbejde f.eks. kunne bevirke, at virksomhedernes incitament til at nedbringe deres omkostninger var begrænset. Derimod har den ikke påvist direkte fejl i LE-rapportens analyse og har heller ikke fremlagt egne økonomiske analyser vedrørende den teoretiske udvikling i faktureringspriserne uden

ulovligt samarbejde. Herefter kan dens anbringende om, at faktureringspriserne ville have været lavere, såfremt der ikke havde eksisteret et ulovligt samarbejde mellem producenterne, ikke tiltrædes.

185 Denne tredje form for virkninger af det ulovlige samarbejde om priser er derfor ikke bevist.

186 De ovenfor anførte konstateringer ændres ikke af producenternes subjektive vurdering, som Kommissionen anvender som grundlag for at antage, at kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål. Kommissionen har i denne forbindelse henvist til en fortegnelse over dokumenter, som den fremlagde i retsmødet. Selv om det antages, at Kommissionen kunne have underbygget sin opfattelse af, at prisinitiativerne havde succes, med dokumenter, der gav udtryk for visse producenters subjektive opfattelse, må det konstateres, at flere virksomheder, bl.a. sagsøgeren, i retsmødet med rette har henvist til talrige andre sagsakter, der viser producenternes problemer med at gennemføre de aftalte prisforhøjelser. Henset hertil er Kommissionen henvisning til producenternes egne redegørelser ikke tilstrækkelig til at begrunde den slutning, at kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål.

187 På grundlag af det således anførte er de af Kommissionen anførte virkninger af overtrædelsen kun delvist bevist. Retten vil tage stilling til betydningen af denne konstatering for bødespørgsmålet, hvor Retten har fuld prøvelsesret, i forbindelse med vurderingen af den konstaterede overtrædelses grovhed (jf. nedenfor, præmis 194).

— Det generelle bødeniveau

188 I medfør af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 kan Kommissionen ved beslutning pålægge virksomheder, der forsætligt eller uagtsomt overtræder bestemmelserne i

traktatens artikel 85, stk. 1, bøder på mindst 1 000 og højst 1 000 000 ECU, idet sidstnævnte beløb dog kan forhøjes til 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen. Ved fastsættelsen af bødens størrelse skal der tages hensyn til både overtrædelsens grovhed og dens varighed. Det fremgår således af Domstolens praksis, at overtrædelsernes grovhed skal fastslås på grundlag af en lang række forhold, herunder bl.a. sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning (Domstolen kendelse af 25.3.1996, sag C-137/95 P, SPO m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1611, præmis 54).

189 I den foreliggende sag har Kommissionen fastsat det generelle bødeniveau under hensyn til overtrædelsens varighed (beslutningens betragtning 167) samt ud fra følgende overvejelser (betragtning 168):

»— Hemmelige aftaler om prisfastsættelse og opdeling af markeder er efter selve deres beskaffenhed stærkt konkurrencebegrænsende.

— Kartellet dækkede stort set hele Fællesskabets område.

— EF-markedet for karton er en betydningsfuld industrisektor, der repræsenterer indtil 2,5 mia. ECU hvert år.

— De virksomheder, der deltog i overtrædelsen, tegner sig for stort set hele markedet.

— Kartellet blev drevet i form af et system med regelmæssige, institutionaliserede møder, som havde til formål at regulere markedet for karton i EF i de mindste enkeltheder.

— Der blev taget omhyggelige skridt til at skjule den sande beskaffenhed og det sande omfang af de hemmelige aftaler (manglen på officielle mødereferater eller dokumentation vedrørende PWG og JMC; deltagerne blev tilskyndet til ikke at tage referat; tidspunkterne for og rækkefølgen, i hvilken prisstigningerne blev annonceret, blev iscenesat, således at man var i stand til at hævde, at man blot 'fulgte efter', osv.).

— Kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål.«

190 Retten bemærker endvidere, at det fremgår af Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at der blev pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af omsætningen på kartonmarkedet i Fællesskabet i 1990 i de virksomheder, beslutningen var rettet til, og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende.

191 Det understreges for det første, at Kommissionen ved fastlæggelsen af det generelle bødeniveau kan tage hensyn til, at åbenbare overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler fortsat er relativt hyppige, hvorfor den har adgang til at forhøje bødeniveauet for at forstærke deres forebyggende virkning. Den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden i tilfælde af visse typer overtrædelser, kan ikke berøve den muligheden for at forhøje dette niveau inden for de i forordning nr. 17 angivne rammer, hvis det er nødvendigt for at gennemføre Fællesskabets konkurrencepolitik (jf. bl.a. dommene i sagerne Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 105-108, og ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 385).

192 Kommissionen har for det andet med rette hævdet, at der som følge af sagens særlige omstændigheder ikke kan foretages en umiddelbar sammenligning mellem det generelle bødeniveau i denne beslutning og det bødeniveau, Kommissionen har anvendt i sin hidtidige beslutningspraksis, herunder navnlig i polypropylen-beslutningen, som efter Kommissionens egen opfattelse er den, der bedst kan sammenlignes med den foreliggende sag. Til forskel fra polypropylen-beslutningen er der i den foreliggende sag generelt ikke taget hensyn til formildende omstændigheder ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau. De forholdsregler, der blev truffet med henblik på at skjule det ulovlige samarbejde, viser, at virksomhederne fuldt ud var vidende om, at deres adfærd var ulovlig. Kommissionen kunne derfor tillægge disse foranstaltninger betydning ved sin vurdering af overtrædelsens grovhed, idet de må anses for en særlig skærpende omstændighed ved overtrædelsen, der karakteriserer denne i forhold til de overtrædelser, som Kommissionen tidligere har fastslået.

193 Retten lægger for det tredje vægt på, at overtrædelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, var langvarig og åbenbar, uanset den advarsel, der må antages at ligge i Kommissionen hidtidige beslutningspraksis, herunder polypropylen-beslutningen.

194 Af disse grunde finder Retten, at de kriterier, der er anført i beslutningens betragtning 168, kan begrunde det generelle bødeniveau, som Kommissionen har fastsat. Retten har ganske vist fastslået, at virkningerne af det ulovlige samarbejde om priser, som Kommissionen har taget i betragtning ved den generelle bødeudmåling, kun delvis er bevist. Når henses til de ovenfor anførte betragtninger, er dette forhold imidlertid ikke af væsentlig betydning ved bedømmelsen af overtrædelsens grovhed. Den omstændighed, at virksomhederne faktisk annoncerede de aftalte prisforhøjelser, og at de annoncerede priser dannede grundlag for fastsættelsen af de individuelle faktureringspriser, er i sig selv tilstrækkelig til at fastslå, at såvel formålet med som virkningen af det ulovlige samarbejde om priser var at skabe en alvorlig konkurrencebegrænsning. Retten, der har fuld prøvelsesret, finder derfor ikke, at der er grundlag for en nedsættelse af det generelle bødeniveau, som Kommissionen har fastsat, når henses til de virkninger af overtrædelsen, der er konstateret.

195 Anbringenderne om, at virkningerne af overtrædelsen var begrænsede, og om, at det generelle bødeniveau er for højt, kan herefter ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at forhøjelsen af det generelle bødeniveau ikke er tilstrækkeligt begrundet

196 Sagsøgeren har gjort gældende, at beslutningen indebærer en forhøjelse af det generelle bødeniveau på omkring 25% i forhold til tidligere lignende beslutninger, nemlig polypropylen- og PVC-beslutningerne, og at Kommissionen, selv om den har ret til at forhøje det generelle bødeniveau, i beslutningen skulle have angivet grundene til en sådan forhøjelse.

197 Som det fremgår af Rettens bemærkninger vedrørende anbringendet om, at det generelle bødeniveau er for højt (jf. navnlig præmis 192), er dette niveau berettiget under hensyn til sagens særlige omstændigheder, og det kan ikke direkte sammenlignes med de bødeniveauer, Kommissionen har lagt i tidligere sager. Det må således fastslås, at Kommissionen ikke ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau i denne sag kan anses for at have fraveget sin hidtidige beslutningspraksis i et sådant omfang, at den skulle have begrundet sin vurdering af overtrædelsens grovhed nærmere (jf. bl.a. Domstolens dom af 26.11.1975, sag 73/74, Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1491, præmis 31).

198 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Anbringenderne om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og om, at sagsøgeren fejlagtigt blev betegnet som »hovedmand«

Parternes argumenter

199 Sagsøgeren har henvist til, at det fremgår af beslutningens betragtning 170, at de virksomheder, der betragtes som »hovedmændene,« måtte bære et særligt ansvar, idet de »helt klart [var] de væsentligste beslutningstagere og drivende kræfter bag kartellet«.

200 Sagsøgeren har for det første anført, at denne begrundelse er utilstrækkelig til at retfærdiggøre den pålagte bøde. De »drivende kræfter bag kartellet« var de virksomheder, der tog initiativ til kartellet, fastlagde dets politik og sikrede, at denne blev overholdt af de øvrige producenter. Den blotte omstændighed, at en virksomhed deltog i møderne i PWG, giver ikke tilstrækkeligt grundlag for at tillægge den en sådan rolle. I øvrigt blev Weig ikke betragtet som en af »hovedmændene«, selv om selskabet deltog i PWG's møder fra 1988. Sagsøgeren anfægtede i sit svar på meddelelsen af klagepunkter, at selskabet blev betragtet som »hovedmand«. På trods af de fremførte argumenter og beviser indeholder beslutningen imidlertid ingen nærmere angivelse af de grunde, Kommissionen baserede den pågældende påstand på.

201 Kommissionens argument om, at forskellen mellem sagsøgerens og Weig's bøde (udtrykt i procent af omsætningen) er ubetydelig, må forkastes. Sagsøgeren er i øvrigt ikke i stand til at besvare dette argument, idet beslutningen ikke indeholder præcise oplysninger om den procentdel af omsætningen, der blev anvendt med henblik på at fastsætte de enkelte virksomheders bøder.

202 Sagsøgeren gør for det andet gældende, at det under alle omstændigheder er uberettiget at betragte selskabet som »hovedmand«. Det forholdt sig hele tiden passivt

for så vidt angår kartellets organisation og funktion, og det bestræbte sig hele tiden på at føre en uafhængig konkurrencepolitik. Det orienterede aldrig de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG, om de heri trufne beslutninger.

203 For så vidt som sagsøgeren blev betragtet som en af »hovedmændene«, fordi selskabet var »en af de store producenter«, har selskabet endelig henvist til, at dets markedsandel i den omhandlede periode ikke oversteg 6,5%. De andre virksomheder, der blev betragtet som store producenter, havde derimod markedsandele på mellem 10% og 20%.

204 Kommissionen har henvist til sine argumenter i forbindelse med anbringendet om, at sagsøgeren ikke kan gøres ansvarlig for overtrædelsen (jf. ovenfor, præmis 105 og 106).

205 Den har endvidere erindret om, at Weig ikke blev betragtet som en af »hovedmændene«, fordi selskabet ikke havde spillet en lige så betydningsfuld rolle i PG Paperboard som de andre store producenter (beslutningens betragtning 170, tredje afsnit). Selv om Weig ikke blev betragtet som en af »hovedmændene«, tog Kommissionen dog hensyn til, at selskabet havde deltaget i møderne i PWG. Weig's bøde er således kun lidt mindre end sagsøgerens.

Rettens bemærkninger

206 Sagsøgerens argumentation er blevet fremført under et enkelt anbringende om en tilsidesættelse af begrundelsespligten for så vidt angår størrelsen af den pålagte bøde. Der er i realiteten tale om to forskellige anbringender, som skal undersøges særskilt.

— Begrundelsen for fastsættelsen af de individuelle bøder

207 Under retsmødet tilkendegav sagsøgeren bl.a., at selskabet tilsluttede sig det fælles mundtlige indlæg i relation til et af de heri behandlede spørgsmål, nemlig spørgsmålet om begrundelsen for beslutningen med hensyn til fastsættelsen af de individuelle bøder. I sine skriftlige indlæg for Retten har selskabet gjort gældende, at beslutningen er utilstrækkeligt begrundet, for så vidt som sagsøgeren betegnes som »hovedmand« i kartellet. Det har imidlertid understreget, at det ikke havde mulighed for at besvare visse af Kommissionens argumenter, idet beslutningen ikke indeholder oplysninger om de procentdele af omsætningen, der blev lagt til grund ved fastsættelsen af de individuelle bøder. Under disse omstændigheder er de argumenter, sagsøgeren fremførte under retsmødet, blot en videreudvikling af de argumenter, der allerede var indeholdt i selskabets skriftlige indlæg, og de skal derfor ikke betragtes som et nyt anbringende efter procesreglementets artikel 48, stk. 2.

208 Ifølge fast retspraksis har pligten til at begrunde en individuel beslutning til formål at gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at efterprøve beslutningens lovlighed og at give den berørte de oplysninger, ved hjælp af hvilke det kan fastslås, om der er grundlag for beslutningen, eller om der foreligger en sådan fejl, at den kan anfægtes. Omfanget af begrundelsespligten afhænger af arten af den pågældende retsakt og den sammenhæng, hvori den er vedtaget (jf. f.eks. Rettens dom af 11.12.1996, sag T-49/95, Van Megen Sports mod Kommissionen, Sml. II, s. 1799, præmis 51).

209 Omfanget af begrundelsespligten skal, for så vidt angår en beslutning som den foreliggende, hvorved flere virksomheder pålægges bøder for en overtrædelse af de fællesskabsretlige konkurrenceregler, afgøres under hensyn til, at overtrædelsernes grovhed skal fastslås på grundlag af en lang række forhold, herunder bl.a. sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning (kendelsen i SPO-sagen, a.st., præmis 54).

210 Ved udmålingen af de enkelte bøder har Kommissionen et vist skøn, og det kan derfor ikke antages, at den er forpligtet til at anvende en bestemt matematisk formel (jf. i samme retning Rettens dom af 6.4.1995, sag T-150/89, Martinelli mod Kommissionen, Sml. II, s. 1165, præmis 59).

211 De kriterier, der er lagt til grund ved fastsættelsen af det generelle og det individuelle bødeniveau, fremgår af henholdsvis beslutningens betragtning 168 og 169. I relation til de individuelle bøder har Kommissionen endvidere i beslutningens betragtning 170 anført, at de virksomheder, der havde deltaget i PWG's møder, som udgangspunkt er blevet anset for kartellets »hovedmænd«, mens de øvrige virksomheder er blevet anset for »almindelige medlemmer«. I beslutningens betragtning 171 og 172 hedder der endelig, at Rena og Stora bør pålægges betydeligt mindre bøder som følge af deres aktive samarbejde med Kommissionen, samt at otte andre virksomheder, herunder sagsøgeren, ligeledes er berettiget til en relativt mindre nedsættelse, fordi de i deres svar på meddelelsen af klagepunkter ikke bestred de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionens klagepunkter støttedes på.

212 Det fremgår af Kommissionens skriftlige indlæg for Retten samt af dens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at bøderne blev beregnet på grundlag af den enkelte virksomheds omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Der blev således pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af virksomhedens individuelle omsætning og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende. Kommissionen har endelig taget hensyn til den samarbejdsvilje, som bestemte virksomheder havde udvist under proceduren for Kommissionen. To virksomheder var af denne grund berettiget til en nedsættelse med to tredjedele af bødernes pålydende, mens de øvrige virksomheder var berettigede til en nedsættelse med en tredjedel.

213 Det fremgår endvidere af en tabel, som Kommissionen har fremlagt, og som indeholder oplysninger vedrørende fastsættelsen af de enkelte bøder, at selv om

bøderne ikke er blevet fastsat på grundlag af en strengt matematisk anvendelse af de ovenfor anførte kriterier, er der konsekvent taget hensyn hertil ved bødeberegningen.

214 Det fremgår imidlertid ikke af beslutningen, at bøderne er blevet beregnet på grundlag af de enkelte virksomheders omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. De anvendte grundsatser på henholdsvis 9% for de virksomheder, der anses for kartellets »hovedmænd«, og 7,5% for »almindelige medlemmer«, fremgår heller ikke af beslutningen. Endvidere er de nedsættelser, som Rena og Stora blev indrømmet tillige med otte andre virksomheder, heller ikke nævnt.

215 Det bemærkes herefter for det første, at beslutningens betragtning 169-172 indeholder relevante og tilstrækkelige oplysninger om de hensyn, der er lagt til grund ved bedømmelsen af grovheden og varigheden af den overtrædelse, der er begået af den enkelte virksomhed, når henses til beslutningens detaljerede fremstilling af de faktiske omstændigheder, der gøres gældende mod hver enkelt af beslutningens adressater (jf. i samme retning dommen i sagen Petrofina mod Kommissionen, a.st., præmis 264).

216 Det hedder i beslutningens betragtning 170, første afsnit: »'Hovedmændene', nemlig de store producenter af karton, der deltog i PWG (Cascades, Finnboard, [Mayr-Melnhof], MoDo, Sarrió og Stora), må bære et særligt ansvar. De var helt klart de væsentligste beslutningstagere og drivende kræfter bag kartellet«.

217 Endvidere beskriver beslutningen udførligt PWG's centrale rolle i kartellet (jf. f.eks. betragtning 36, 37, 38, 130, 131 og 132).

218 Beslutningen synes således at indeholde en tilstrækkelig angivelse af grundene til, at Kommissionen betragtede sagsøgeren som »hovedmand«. I øvrigt giver Kommissionen udtryk for, at den tog hensyn til, at Weig ikke synes at have spillet en lige så betydningsfuld rolle i kartellet som de andre producenter (betragtning 170, tredje afsnit), hvilket udgør en tilstrækkelig begrundelse for, at sagsøgeren og Weig ikke blev behandlet ens i forbindelse med fastsættelsen af deres bøder.

219 Når bøderne som i den foreliggende sag udmåles under konsekvent hensyntagen til visse nærmere kriterier, ville en angivelse af de enkelte kriterier i beslutningen give virksomhederne bedre mulighed for at vurdere, dels om Kommissionen har begået fejl ved fastsættelsen af de individuelle bøder, dels om den individuelle bøde er begrundet ud fra de generelt anvendte kriterier. I den foreliggende sag ville den omstændighed, at beslutningen havde indeholdt oplysninger om de relevante kriterier, dvs. den omsætning, der er lagt til grund, referenceåret, den anvendte grundsats og bødereduktionssatserne, ikke have medført en indirekte offentliggørelse af den nøjagtige omsætning i de virksomheder, som beslutningen var rettet til, hvorved traktatens artikel 214 kunne være overtrådt. Som Kommissionen selv har anført, er størrelsen af de endelige, individuelle bøder ikke fremkommet på grundlag af en strengt matematisk anvendelse af de anførte kriterier.

220 Kommissionen har i øvrigt under retsmødet vedgået, at der ikke var noget til hinder for, at den i beslutningen kunne have anført de kriterier, som den konsekvent havde lagt til grund, og som var blevet offentliggjort under en pressekonference, der fandt sted samme dag, som beslutningen blev vedtaget. I denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at begrundelsen for en beslutning skal findes i selve beslutningens tekst, samt at efterfølgende forklaringer fra Kommissionen ikke kan tillægges betydning, medmindre der foreligger særlige omstændigheder (jf. Rettens dom af 2.7.1992, sag T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening mod Kommissionen, Sml. II, s. 1931, præmis 131, og i samme retning dommen i sagen Hilti mod Kommissionen, a.st., præmis 136).

221 Uanset disse konstateringer bemærkes, at begrundelsen for bødeudmålingen i beslutningens betragtning 169-172 er mindst lige så detaljeret som begrundelsen i tidligere kommissionsbeslutninger vedrørende lignende overtrædelser. Selv om anbringendet om manglende begrundelse vedrører en ufravigelig retsgrundsætning, havde Fællesskabets retsinstanser ikke, da beslutningen blev vedtaget, kritiseret Kommissionens begrundelsespraksis med hensyn til de bøder, der pålægges. Først ved dom af 6. april 1995 (sag T-148/89, Tréfilunion mod Kommissionen, Sml. II, s. 1063, præmis 142) samt i to andre domme af samme dato (sag T-147/89, Société metallurgique de Normandie mod Kommissionen, Sml. II, s. 1057 — offentliggjort i sammendrag — og sag T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés mod Kommissionen, Sml. II, s. 1191 — offentliggjort i sammendrag) understregede Retten for første gang, at det ville være ønskeligt, at virksomhederne kunne få et detaljeret indblik i, hvorledes den bøde, der pålægges dem, er beregnet, således at de kan tage stilling med fuldt kendskab til sagen uden at være forpligtet til at anlægge sag ved Fællesskabets retsinstanser til prøvelse af Kommissionens beslutning.

222 Det følger heraf, at når Kommissionen i en beslutning konstaterer, at konkurrencereglerne er blevet overtrådt, og pålægger de virksomheder, der har medvirket, bøder, skal den, hvis den ved bødefastsættelsen konsekvent har taget hensyn til visse grundlæggende omstændigheder, anføre disse i selve beslutningens tekst, således at beslutningens adressater har mulighed for at efterprøve, om bødeniveauet er korrekt, og vurdere, om der eventuelt skulle foreligge forskelsbehandling.

223 Under de særlige omstændigheder, der er nævnt ovenfor i præmis 221, og i betragtning af, at Kommissionen under sagens behandling har vist vilje til at fremlægge alle relevante oplysninger vedrørende bødeberegningen, kan den omstændighed, at bødeberegningen ikke specielt er begrundet i beslutningen i nærværende tilfælde, ikke anses for en sådan tilsidesættelse af begrundelsespligten, at det kan begrunde, at de pålagte bøder annulleres helt eller delvist.

224 Dette anbringende kan derfor ikke tiltrædes.

— Det forhold, at sagsøgeren blev betegnet som »hovedmand«

225 Det bemærkes, at sagsøgeren ikke har bestridt, at selskabet deltog i PWG's møder. Sagsøgeren har heller ikke bestridt, at hovedformålet med PWG i realiteten var at begrænse konkurrencen, eller at de af Kommissionen konstaterede former for konkurrencebegrænsende adfærd faktisk fandt sted.

226 Det må herefter konstateres, at sagsøgeren med rette blev betegnet som »hovedmand« med henblik på bødeudmålingen, uden at det er fornødent at tage stilling til rigtigheden af Kommissionens påstand om, at sagsøgeren orienterede Papeteries de Lancey om PWG's beslutninger (beslutningens betragtning 38, femte afsnit).

227 Det er ikke godtgjort, at sagsøgeren ikke spillede en lige så betydningsfuld rolle i PWG som de andre virksomheder, der blev betragtet som »hovedmænd« i kartellet (jf. ovenfor, præmis 122 og 123).

228 Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke har ført nogen form for bevis for, at selskabet hele tiden spillede en passiv rolle i PWG. Under disse omstændigheder var Kommissionen berettiget til i forbindelse med bødeudmålingen at behandle selskabet anderledes end Weig, idet Weig havde tilstillet Kommissionen en erklæring af 22. marts 1993 fra hr. Roos, Feldmühle's repræsentant under møderne i PWG (en erklæring, som Kommissionen sendte til sagsøgeren ved skrivelse af 1.6.1993 med henblik på eventuelle bemærkninger), som bekræftede, at Weig havde spillet en mindre betydningsfuld rolle i PWG end de øvrige deltagere i dette organs møder.

229 Det forhold, at Kommissionen for sagsøgerens vedkommende anvendte en grundsats på 9% af omsætningen på Fællesskabets kartonmarked i 1990, indebærer

således ikke, at sagsøgeren er blevet diskrimineret i forhold til Weig, for hvem der blev anvendt en grundsats på 8% ifølge den af Kommissionen fremlagte tabel (jf. ovenfor, præmis 213).

230 Det forhold, at en virksomhed, der bevisligt har deltaget i en samordning af priser med sine konkurrenter, ikke har udvist en adfærd på markedet, der svarer til den, der blev aftalt med konkurrenterne, skal ikke nødvendigvis tages i betragtning som formildende omstændighed ved bødeudmålingen. En virksomhed, der på trods af samordningen med sine konkurrenter følger en mere eller mindre uafhængig politik på markedet, søger eventuelt at udnytte kartellet til sin fordel.

231 I nærværende sag giver de oplysninger, som sagsøgeren har fremlagt, ikke grundlag for at antage, at selskabets reelle adfærd på markedet kunne modvirke overtrædelsens konkurrencebegrænsende virkninger.

232 Det er ubestridt, at selskabet faktisk deltog i de samordnede prisinitiativer ved at annoncere de aftalte prisforhøjelser på markedet. Det var endog den første virksomhed til at annoncere prisforhøjelserne i marts/april 1988 og april 1991 i Frankrig (jf. tabel B og G i bilagene til beslutningen).

233 Sagsøgeren har ganske vist med rette anført, at det fremgår af bilag 109 og 117 til meddelelsen af klagepunkter, at andre virksomheder klagede over selskabets priser. Sådanne beviser vedrørende enkeltstående eksempler på en aggressiv prisadfærd godtgør imidlertid ikke, at selskabet hele tiden handlede uafhængigt på markedet.

234 Kommissionen erkender udtrykkeligt, at visse kunder opnåede favorable vilkår eller rabatter i forhold til de annoncerede priser (jf. bl.a. beslutningens betragtning 101, sidste afsnit). De af sagsøgeren påberåbte udtalelser fra bestemte kunder om, at sagsøgeren altid bestræbte sig på at tilbyde de mest konkurrencedygtige prisvilkår, beviser således på ingen måde, at selskabet udviste en anden adfærd end den, der var aftalt med de andre virksomheder.

235 Desuden har sagsøgeren i sine skriftlige indlæg udtrykkeligt erkendt, at selskabet i den af beslutningen omfattede periode kun forøgede sin markedsandel ved at erhverve produktionsenheder. Der er således intet grundlag for at antage, at selskabets faktureringspriser var mærkbart lavere end dem, der blev anvendt af de andre producenter, der deltog i det ulovlige samarbejde om priser.

236 Anbringendet om, at sagsøgeren fejlagtigt blev betegnet som »hovedmand« i kartellet, kan herefter heller ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at der foreligger formildende omstændigheder

Parternes argumenter

237 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke i forbindelse med bødeudmålingen tog behørigt hensyn til fire formildende omstændigheder.

238 Den første formildende omstændighed er den tvang, de andre producenter inden for branchen udøvede mod sagsøgeren.

239 Den anden er den politik med henblik på fri konkurrence, som selskabet førte.

240 Den tredje er selskabets samarbejde under undersøgelsen. Kommissionen havde ikke ret til at lægge vægt på, om den pågældende virksomhed under den administrative procedure bestred de faktiske forhold, der blev lagt den til last.

241 En bødenedsættelse som modydelse for en manglende bestridelse af de faktiske forhold, Kommissionen lægger til grund, kan føre til forkerte beslutninger, idet virksomhederne bliver tilskyndet til at undlade at bestride de nævnte forhold, selv om de har beviser for, at de er forkerte, blot for at opnå en væsentlig nedsættelse af en eventuel bøde. Dette fører til, at undersøgelsen af de faktiske omstændigheder flyttes fra proceduren for Kommissionen til proceduren for Fællesskabets retsinstanser, hvilket klart strider mod den i traktaten fastlagte fordeling af opgaverne.

242 Kommissionens holdning kan føre til diskrimineringer på grund af de vanskeligheder, der er forbundet med at fastlægge, hvilke virksomheder der ikke har bestridt de faktiske forhold, Kommissionen har lagt til grund. Sagsøgeren har sat spørgsmålstegn ved de grunde, der fik Kommissionen til at behandle Sarrió som en virksomhed, der ikke havde bestridt de faktiske forhold, Kommissionen lagde til grund, og henvist til, at protokollatet af høringen for Kommissionen netop viser, hvilke vanskeligheder der er forbundet med anvendelsen af et sådant kriterium.

243 Der knytter sig ikke lignende vanskeligheder til et samarbejdskriterium baseret på det bidrag, virksomheden har ydet til sagens behandling ved at tilvejebringe materielle og håndgribelige beviser. Sagsøgeren samarbejdede på denne måde under undersøgelsen, idet selskabet overlod Kommissionen alle de dokumenter, det rådede over, og gav den vigtige oplysninger, f.eks. om antallet af møder i PWG, som det havde deltaget i. Kommissionen burde derfor have taget hensyn til selskabets samarbejde i forbindelse med bødeudmålingen.

244 Det er uden betydning, om de beviser, der blev overladt til Kommissionen, indgik i sagsøgerens svar på de af Kommissionen fremsendte begæringer om oplysninger. I Rena's og Stora's tilfælde besluttede Kommissionen således at nedsætte bøderne, selv om beviserne blev givet som svar på begæringer i medfør af artikel 11 i forordning nr. 17.

245 Sagsøgeren har tilføjet, at det fremgår af beslutningens betragtning 30, 40, 93 og 170, at de beviser, selskabet tilvejebragte, spillede en afgørende rolle i forbindelse med Kommissionens bestræbelser på at godtgøre overtrædelsen. Selv om de pågældende beviser ikke måtte have været afgørende, ændrer dette ikke noget ved, at sagsøgeren under alle omstændigheder samarbejdede med Kommissionen i forbindelse med dennes bestræbelser på at godtgøre overtrædelsen.

246 Sagsøgeren har endelig anført, at en fjerde formildende omstændighed blev ladt ude af betragtning. Kommissionen er ganske vist ikke generelt forpligtet til at tage hensyn til den økonomiske situation for de virksomheder, der pålægges bøder (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 372). Der skal imidlertid tages hensyn til den økonomiske situation under omstændigheder som de her foreliggende, hvor en betaling af den bøde, der er pålagt sagsøgeren, risikerer at medføre virksomhedens konkurs.

247 Kommissionen finder, at den allerede har imødegået de to første påståede formildende omstændigheder i forbindelse med anbringendet om, at sagsøgeren ikke kan gøres ansvarlig for overtrædelsen (jf. ovenfor, præmis 105 og 106), og anbringendet om, at sagsøgeren fejlagtigt blev betegnet som »hovedmand« (jf. ovenfor, præmis 204 ff.).

248 I relation til den tredje påberåbte formildende omstændighed har Kommissionen anført, at sagsøgeren ikke har nogen interesse i at gøre gældende, at Kommissionen ikke i forbindelse med bødeudmålingen var berettiget til at tage hensyn til den samarbejdsvilje, der blev udvist af de virksomheder, der ikke bestred de faktiske forhold, Kommissionen lagde til grund.

249 Kommissionen skal tage hensyn til virksomhedernes samarbejde, såfremt dette i væsentlig grad har gjort det lettere at konstatere overtrædelsen (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 393). En manglende bestridelse af de faktiske forhold er ligesom en tilvejebringelse af beviser med til at gøre det lettere for Kommissionen at godtgøre overtrædelsen.

250 Den omstændighed, at der blev taget hensyn til, at visse virksomheder ikke bestred de faktiske forhold, har ikke nogen af de alvorlige konsekvenser, som sagsøgeren påberåber sig. Som det fremgår af beslutningen, baserede Kommissionen sig ikke alene på tilståelserne fra de virksomheder, der var omfattet af undersøgelsen. Desuden giver protokollatet af høringen for Kommissionen ingen støtte for den af sagsøgeren udtrykte bekymring med hensyn til risikoen for diskriminering.

251 Kommissionen finder under alle omstændigheder ikke, at sagsøgeren samarbejdede aktivt under den administrative procedure. Den har under henvisning til begrundelsen for beslutningen (betragtning 40-102) endvidere påpeget, at de af sagsøgeren tilvejebragte dokumenter ikke var særlig nyttige.

252 Kommissionen har endelig gjort gældende, at den ikke i forbindelse med bødeudmålingen er forpligtet til at tage hensyn til den pågældende virksomheds økonomiske situation (dommen i sagen IAZ m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 54 og 55, og i samme retning Domstolens dom af 12.7.1984, sag 81/83, Busseni mod Kommissionen, Sml. s. 2951, præmis 22). Der skal derimod tages hensyn hertil i forbindelse med betalingen af bøden (dommen i sagen Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 135).

Rettens bemærkninger

253 Hvad angår de to første omstændigheder, sagsøgeren har påberåbt sig, er det allerede blevet fastslået (jf. ovenfor, præmis 108 ff. og præmis 225 ff.), at sagsøgeren

ikke har bevist, at selskabet kun deltog i møderne i PG Paperboard's organer under tvang, og at det hele tiden bestræbte sig på at føre en politik med henblik på fri konkurrence.

254 Med hensyn til den tredje påberåbte omstændighed, nemlig sagsøgerens samarbejde med Kommissionen, bemærkes, at virksomheden i sit svar på meddelelsen af klagepunkter ikke anerkendte rigtigheden af nogen af de faktiske forhold, der blev lagt den til last.

255 Kommissionen har med rette antaget, at dette svar ikke kunne berettige til, at der indrømmedes sagsøger en nedsættelse af bøden som følge af samarbejde under den administrative procedure. En bødenedsættelse, der ydes med denne begrundelse, er kun berettiget, såfremt adfærden har bevirket, at Kommissionens vanskeligheder i forbindelse med at konstatere en overtrædelse og med i givet fald at bringe denne til ophør mindskes (jf. dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 393).

256 En virksomhed, der udtrykkeligt erklærer, at den ikke bestrider de faktiske forhold, som Kommissionen lægger vægt på over for den, kan antages at have bidraget til at lette Kommissionens opgave med hensyn til konstatering og bekæmpelse af overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler. I beslutninger, hvori Kommissionen konstaterer en overtrædelse af disse regler, har Kommissionen adgang til at betragte en sådan adfærd som udtryk for en vedgåelse af de faktiske forhold og dermed som et bevis for rigtigheden af de anførte påstande. En sådan adfærd kan følgelig begrunde en nedsættelse af bøden.

257 Forholdet er et andet, når en virksomhed i sit svar på meddelelsen af klagepunkter bestrider de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionen har lagt vægt på heri, undlader at svare eller blot erklærer, at man ikke ønsker at tage stilling til de pågældende faktiske forhold. Med en sådan holdning under den administrative procedure bidrager virksomheden ikke til at lette Kommissionens opgaver med hensyn til konstatering og bekæmpelse af overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler.

258 Når Kommissionen som i beslutningens betragtning 172, første afsnit, oplyser, at den har nedsat bøderne til de virksomheder, der ikke i deres svar på meddelelsen af klagepunkter har bestridt de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionen lagde vægt på over for dem, må det konstateres, at disse bødenedsættelser kun kan anses for lovlige, i det omfang de pågældende virksomheder udtrykkeligt har erklæret, at de ikke bestred de anførte forhold.

259 Selv om det antages, at Kommissionen havde anvendt et ulovligt kriterium i relation til de virksomheder, der ikke udtrykkeligt havde erklæret, at de ikke bestred de faktiske forhold, bemærkes, at overholdelse af ligebehandlingsprincippet må ses i sammenhæng med overholdelsen af legalitetsprincippet, hvorefter ingen til egen fordel kan påberåbe sig en ulovlighed, der er begået til fordel for andre (jf. f.eks. Domstolens dom af 4.7.1985, sag 134/84, Williams mod Revisionsretten, Sml. s. 2225, præmis 14). I det omfang sagsøgeren med sin argumentation netop søger at opnå, at der uretmæssigt indrømmes virksomheden en bødenedsættelse, kan argumentationen ikke tiltrædes.

260 For så vidt angår sagsøgerens argument om, at selskabet overlod Kommissionen alle de dokumenter, det rådede over, og gav den vigtige oplysninger, bemærkes, at sagsøgeren anerkender, at selskabet gav de omhandlede dokumenter og oplysninger som svar på begæringer om oplysninger fremsendt i medfør af artikel 11 i forordning nr. 17. Efter fast retspraksis kan et samarbejde ved undersøgelsen, som ikke går ud over de forpligtelser, der påhviler virksomhederne i henhold til artikel 11, stk. 4 og 5, i forordning nr. 17, ikke begrunde en bødenedsættelse (jf. f.eks. dommen i sagen Solvay mod Kommissionen, a.st., præmis 341 og 342).

261 Sagsøgeren kan ikke hævde, at de bødenedsættelser, der blev givet Stora og Rena, viser, at der skal tages hensyn til et samarbejde bestående i besvarelser af begæringer om oplysninger.

262 Stora har afgivet redegørelser til Kommissionen, der indeholder en meget nøje beskrivelse af overtrædelsens art og genstand, de forskellige organers opgaver i PG Paperboard og de enkelte producenters medvirken i overtrædelsen. Med disse redegørelser har Stora givet oplysninger, der går langt ud over, hvad Kommissionen kunne have krævet i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17.

263 Hvad angår Rena har sagsøgeren ikke bestridt det i beslutningens betragtning 171, andet afsnit, anførte om, at denne virksomhed »frivilligt [stillede] vigtigt skriftligt bevismateriale til rådighed for Kommissionen«.

264 Ud fra ovenstående betragtninger var Kommissionen ikke forpligtet til at nedsætte sagsøgerens bøde som følge af et samarbejde under den administrative procedure.

265 Hvad endelig angår den fjerde formildende omstændighed, nemlig at sagsøgeren angiveligt ikke er i stand til at betale bøden, skal det blot bemærkes, at det tilkommer Kommissionen om fornødent og under hensyntagen til virksomhedens nuværende økonomiske situation at træffe afgørelse om, hvorvidt der bør gives henstand eller tillades betaling i flere rater (dommen i sagen Musique Diffusion française m.fl., a.st., præmis 135).

266 Anbringendet kan således ikke tiltrædes.

267 Kommissionen bør herefter frifindes.

Sagens omkostninger

268 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Sagsøgeren har tabt sagen og bør derfor pålægges at betale sagens omkostninger i overensstemmelse med Kommissionens påstand herom.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling)

1) Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber frifindes.

2) Sagsøgeren betaler sagens omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. maj 1998.

H. Jung

Justitssekretær

B. Vesterdorf

Afdelingsformand

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder ..... II - 932

Retsforhandlinger ..... II - 939

Parternes påstande ..... II - 941

Påstanden om annullation af beslutningen ..... II - 942

Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til kontradiktion ..... II - 942

Parternes argumenter ..... II - 942

Rettens bemærkninger ..... II - 943

Anbringendet om en tilsidesættelse af fortrolighedspligten ..... II - 948

Parternes argumenter ..... II - 948

Rettens bemærkninger ..... II - 949

Anbringendet om en tilsidesættelse af kollegialitetsprincippet ..... II - 949

Parternes argumenter ..... II - 949

Rettens bemærkninger ..... II - 950

Anbringendet om uoverensstemmelser mellem beslutningen og en pressemeddelelse fra Kommissionen af 13. juli 1994 ..... II - 952

Parternes argumenter ..... II - 952

Rettens bemærkninger ..... II - 953

Anbringendet om, at sagsøgeren ikke kan gøres ansvarlig for samordningen ..... II - 955

Parternes argumenter ..... II - 955

Rettens bemærkninger ..... II - 961

Anbringendet om, at Cascades ikke kan gøres ansvarlig for Duffel's og Djupafors' adfærd forud for overtagelsen af disse virksomheder ..... II - 966

Parternes argumenter ..... II - 966

Rettens bemærkninger ..... II - 969

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes ..... II - 975

Anbringenderne om, at virkningerne af overtrædelsen var begrænsede, og om, at det generelle bødeniveau er for højt ..... II - 975

Parternes argumenter ..... II - 975

Rettens bemærkninger ..... II - 978

— Virkningerne af overtrædelsen ..... II - 978

— Det generelle bødeniveau ..... II - 982

Anbringendet om, at forhøjelsen af det generelle bødeniveau ikke er tilstrækkeligt begrundet ..... II - 986

Anbringenderne om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og om, at sagsøgeren fejlagtigt blev betegnet som »hovedmand« ..... II - 987

Parternes argumenter ..... II - 987

Rettens bemærkninger ..... II - 988

— Begrundelsen for fastsættelsen af de individuelle bøder ..... II - 989

— Det forhold, at sagsøgeren blev betegnet som »hovedmand« ..... II - 994

Anbringendet om, at der foreligger formildende omstændigheder ..... II - 996

Parternes argumenter ..... II - 996

Rettens bemærkninger ..... II - 999

Sagens omkostninger ..... II - 1003